

Svědčí sami proti sobě

Co Maďari soudili o Rusínech a Slovácích na mírové konferenci.

Maďarská propaganda 1920 svědčí proti maďarské propagandě 1933.

Na evropském západě, v Anglii a Francii, stoupá opět vlna maďarské revisionistické propagandy. Protože si maďarský propagační aparát vede všady vždy podle prostředí, ve kterém mu jest pracovati, vidíme jej v těchto ohou zemích s maskou demokracie a s hesly svobody a sebeurčení. Tvrdí, že starý uherský stát byl střediskem spokojených a volných národností, které byly proti své vůli Trianonem vytrženy z tohoto ráje a uvrženy do pekla nástupnických států. Tvrdí dále, že starý uherský režim vážil si svých národností, zatím co nové režimy s nimi nakládají jako s pastorky. Hrabě Bethlen na akademické půdě Cambridge troufal si falšovat starou historii Uherska, tvrdě, že slovenský a rusínský lid v Horních Uhrách objevil se teprv v posledních stoletích. Proč by ostatní maďarští propagátoři nemohli falšovat nejposlednější dějiny uherského státu před válkou? Proč by nemohli tvrditi, že v předválečných Uhrách národnosti byly k maďarskému národu v poměru rovného k rovnému?

Ale máme proti maďarské propagandě z r. 1933 svědka, jemuž legitimaci nemohou upřít ani její nejvlastnější strůjci; tímto svědkem jest maďarská propaganda z roku 1920. Materiál, s nímž šla maďarská delegace na mírovou konferenci, a který — přes to, že chtěl být nejučinnější obranou proti osnově mírové smlouvy s Maďarskem — stal se jedním z nejučinnějších motivů pro tuto smlouvu. Materiál, jenž byl pak v r. 1920 vydán (*Les négociations de la paix hongroise*, Tome I—III/b., ed. Victor Hornyánsky, Budapest), jako oficiální publikace maďarského ministerstva zahraničních věcí.

Z řady míst tohoto nahromaděného materiálu jest patrné, že tehdejší směrodatné kruhy maďarské — at se o to snažily jakkoli — nedovedly se ještě vzítí do novodobé demokratické atmosféry, a jak z demokratického roucha, kterým se přioděly, co chvíli vykouklo čertovo kopytko pohrdání národnostmi, které se domáhaly osvobození. Hrabě Apponyi, šéf maďarské delegace, nedovedl ještě tak zapíratí své aristokratické a protidemokratické ledví, jak se mu tak později dařovalo na půdě Společnosti národů.

„Indiferentní a inferiorní Rusíni.“

Dne 21. ledna 1920 podala maďarská delegace mírové konferenci notu o otázce Rusínů.*) Hlavním jejím účelem je dokázati, že Rusíni nejsou autochtony, že se vždycky rádi asimilovali k Maďarům, a že přes to, že uherský stát věnoval velké peníze na jejich vzdělání, zůstávali pozadu ve svém vývoji. „Podle velikosti obětí vynaložených státem, lze měřiti nesnáze, jež se staví

propagaci civilisace mezi Rusíny.“ Hle tón, jaký lze čísti v anglických či francouzských publikacích jen, jde-li o otázku civilisace nějakých černošských kmenů v temné Africe! Nota ovšem neprozrazuje, že civilisační prostředky a instituce, které Maďari podporovali či organisovali ke kulturnímu povznesení rusínského lidu, byly tak málo účinné hlavně proto, že jejich účel byl maďarisační a asimilační, a že se k lidu obracely v cizím jazyku.

Ve čtyřech župách, v nichž úředně byla přiznána existence rusínského národa (Beregsás, Užhorod, Marmaroš a Ugoč) bylo, jak uvádí příloha k řečené notě, v r. 1910 osob znajících čísti a psátí 295.544, z toho Rusínů 23.2%. K tomu se praví v příloze: Intelektuální superiorita maďarského elementu jest ilustrována faktem, že mezi osobami, které znají čísti a psátí, kvota Maďarů je mnohem větší (56.7%) nežli Rusínů, zatím co naopak mezi negramotnými Rusíny jsou čtyřikrát početnější Maďarů.“ — Dále se ukazuje statistickou metodou, jak kvota Rusínů v obyvatelstvu tohoto území vždy tím více klesá, čím vzdělanější část obyvatelstva máme před očima: Rozdělení osob, které dosáhly v r. 1910 čtvrté třídy střední školy, jest — s ohledem na maďarskou řeč — takové: Maďarů 91.9%, Rusínů 1.5%. Rozdělení osob, jež absolvovaly celou střední školu, je ještě o něco horší: 93.5% Maďarů, 1.3% Rusínů. Mezi osobami vzdělanecké třídy, které se živí vlastní prací, pak napočteno Maďarů 83.7%, kdežto Rusínů 3.4%. I zde procento Rusínů je sice mizivě malé, jde-li o župy, v nichž rusínský lid tvořil i podle uherského sčítání 42% v obyvatelstvu. Ale přece jen je — jak jsme viděli — větší nežli mezi mladou generací, kterou sčítání z r. 1910 zastihlo právě po vyškolení. Z toho vyplývá, že maďarská delegace těmito daty prokazovala nejenom nepřiměřeně malý, nýbrž i stále upadající podíl rusínského lidu na kulturní nadstavbě obyvatelstva na tomto území.

Celkem pak napočítala mírová delegace maďarská rusínských intelektuálů na tomto území 542, ale to už do toho počtu zahrnovala také rusínské porodní babičky (str. 485).

Jako další doklad rusínské méněcennosti s hlediska intelektuálního uvádí se také, že v r. 1910 z 54.118 rusínských dětí školou povinných toliko 60% školu vskutku navštěvovalo. A úhrnem se příčina „intelektuální superiority“ (str. 486) vidí v tom, že: katoličtí kněží se brání zavádění státních škol vedle konfesních, že rodiče posílají dítky na jaře a na podzim na pastvu a berou je ze školy; a že Rusíni nechtějí posílati dítky do vyšších škol do měst, i když stát jim to usnadňoval zřizováním internátů. — Na prvý pohled je patrné, že tyto důvody nejsou nic specificky rusínského, že se vyskytovaly vždy v počátcích vývoje každého národa, že však zpravidla tomu nebylo po generace, jak tomu bylo u podkarpatoruského národa ve starých Uhrách, a že jinde se stav takový od desítiletí k desítiletí zlepšoval, a ne naopak.

Že podkarpatští Rusíni nejsou lid o nic inferiornější ve své podstatě nežli národové jiní, a že nedostatky,

*) Citované publikace díl I., str. 472.

keré za uherského režimu u nich byly chronické, a o nichž maďarská mírová delegace tvrdila, že jsou v samé jejich podstatě, byly resp. jsou jen rázu přechodného, je vidět nejlépe z živelného rozmachu gramotnosti, vzdělanosti, vzrůstu početnosti intelektuálů a mizení školní nedochůdnosti, kteréžto všechny zjevy se dostavily za krátkých 15 roků přináležitosti Podkarpatské Rusi k Československé republice.

Slováci jen o stupínek výše v hierarchii národností.

Etnografická nota, kterou podala maďarská delegace dne 1. ledna 1920 (str. 412 l. c.), podává jakousi hierarchii národností starého Uherska. Vedle státního národa maďarského, a hned po něm, jsou hodnoceni Rumuni a Němci. Slováci a Srbochorvaté jdou poté. Jsou tedy hodnoceni výše nežli Podkarpatští Rusíni. Jsou nazýváni lidem statečným, zručným, který svoji hbitost prokazuje dokonalými výrobky domácího průmyslu, a jediné proto, (!!) že se na území slovenského jazyka nenacházejí průmyslové oleje, nemohli prý Maďaři, tento konstitutivní element ve státě, zorganizovat průmyslovou výrobu tovární, aby zručnost slovenského lidu byla s dostatek exploitována. Musejí tedy — konstatuje nota s vážnou tváří — právě proto zruční slováčtí řemeslníckové putovat do ciziny jako sklenáři, dráteníci, podomní prodavači oleje, kolportéři atd. — Uherská vláda se však přes to velmi stará, takže není dosti pochopitelné, proč se tak houfně stěhují do Ameriky. Tam je často pokládají za Maďary. „A to není prázdnou ctí pro maďarský národ, neboť Slováky tam považují nejen za lid nejpracovitější, nýbrž i nejskrblivější, nejvíce schopný strádání, potřebující nejméně čistoty, sympatie, nejnižší a nejlacinější.“ — Nenašlo autora této noty, že v těchto slovech jest obvinění uherského režimu samotného, který vybavoval slovenského emigranta tak malou kulturou, že se pak musil stydět za to, byl-li uherský Slovák v nové zemi pokládán za Maďara?

Inferiorní ale jsou Maďarům také Češi, Rumuni a Jihoslované.

Ten směšný pocit superiority projevovali maďarští delegáti nevkusně a nešikovně také v poměru k sousedním národům, kteří se domáhali připojení národnostních částí starých Uher. Nota maďarské mírové delegace z 20. února 1920 (díl II, str. 93 l. c.) praví, že návrh mírové smlouvy s Maďarskem hodlá odtrhnouti od Uher území 191.756 km, obývané 10.782.579 obyvateli, z nichž prý 3.332.952 jest Maďarů, kteří mají býti podrobeni národům intelektuální kultury netoliko mnohem inferiornější nežli je kultura maďarská, nýbrž také naprosto cizí, ba nepřátelské.

„Ve jménu civilisace a míru“ obrací tedy delegace pozornost mocností k faktu, že rozdělením tisíciletých Uher bude velká část národa přináležejícího ke staré velmoci a majícího vyvinutou kulturu „dána pod jho“ států, jichž civilisace je povětšinou daleko nižší, jichž vlády vždycky sledovaly vůči menšinám politiku nepřátelskou(?)“ — „Vyšší kultura minorit, které budou inkorporovány do státu Čechů, Rumunů a Jihoslovanů (t. j. menšiny maďarské v nástupnických státech), nebude s to uznávat antagonistism, který tyto rasy k nim chovají.“

Slovem tedy: maďarská delegace se naivně domnívala, že přesvědčí mírovou konferenci, že Češi, Rumuni

a Srbochorvaté jsou primitivní necivilisované hordy. Přirozeně, že tento počet selhal.

Maďaři se chlubil, že pro Slováky a Rusy není veřejná služba.

Nejcharakterističtější se projevila ale maďarská delegace, když — předávajíc mírové konferenci svoje statistická data — s obzvláštní okázalostí poukazovala na nižší zastoupení nemaďarských národností ve veřejné službě bývalého uherského státu. Delegáti se zřejmě domnívali, že tím opět dokumentují nízké niveau těchto kmenů; nenapadlo jim, že tato hůl má dva konce, a že člověk orientovaný západnický a demokraticky bude vždy spíše hotov chopiti ji za druhý konec: že totiž vyvodí z předkládaných dat úsudek, že Maďaři úmyslně a systematicky Nemaďary z veřejných služeb vylučovali.

Vizme ta data (svazek III/A, str. 236 a násl. l. c.): Celkový poměr národností v obyvatelstvu Maďaři úředně uvádějí takto: 54.5% Maďarů, 16.1% Rumunů, 10.7% Slováků, 10.4% Němců, 2.5% Srbochorvatů a asi tolikéž Rusů. Nuže, mezi 13.063 státními úředníky uvádí delegace: Maďarů 12.485, Rumunů 149, Slováků 36, Rusína 1 a Němců 228. — Mezi 2189 veřejnými zaměstnanci státními: Maďarů 2044, Slováků 12, Rus 1. — Z 4106 župních úředníků bylo Maďarů 3815, Slováků 19, Rus žádný. — Z nižších 1096 župních zaměstnanců Maďarů bylo 954, Slováků 19, Rus 1. — Úředníků municipálních měst bylo 4425, z čehož Maďarů 3986, Slováci 2, Rus žádný. Z 869 nižších zaměstnanců municipálních měst bylo Maďarů 742, Slováci 2, Rus žádný. Z ostatních 2776 městských úředníků bylo Maďarů 2317, Slováků 10, Rusín 1. Ze 711 nižších městských zaměstnanců bylo Maďarů 587, Slováků 7, Rusín 1. — Z 5313 obecních notářů uvádí se Maďarů 4637, Slováků 38, Rus 1. Z ostatních 1354 samosprávných úředníků Maďarů 1020, Slováků 29, Rusi 4.

Z 2646 soudců bylo Maďarů 2560, Slovák 1, Rus 1. Ze 247 státních zástupců 241 Maďarů, Slovák žádný, Rus žádný. Z úředníků soudních, kterých čítáno celkem 4937, uvedeno Maďarů 4592, Slováků 15, Rus 1. Z 2142 nižších soudcovských zaměstnanců Maďarů 1878, Slováků 31, Rus žádný. Ze 300 veřejných notářů bylo Maďarů 285, Slovák 1, Rus žádný.

Ze zaměstnanců působících v oboru zdravotnictví, jichž čítáno 2190, bylo Maďarů 1935, Slováků 16, Rus žádný.

Jak tomu bylo ve státním školství? — Ze 7687 osob působících na státních elementárních školách bylo Maďarů 7351, Slováků 21, Rusů 5. Z 1177 zaměstnanců státních škol měšťanských bylo Maďarů 1131, Slováci 2, Rus žádný. Ze 159 osob působících na státních školách odborných bylo Maďarů 151, Slovák žádný, Rus žádný. Na státních klasických školách středních se z 904 osob uvádí 870 Maďarů a 1 Slovák. Na moderních středních školách z 478 učících osob bylo Maďarů 452, Slováci 3, Rus 1.

Z 11.735 železničních úředníků bylo Maďarů 11.209 (Nemaďaři, jichž se uvádí 526 celkem, nejsou tu specifikováni podle národnosti). Z pomocného personálu železničního v počtu 92.062 uvádí se Maďarů 76.466 (tedy i zde 84% proti 54% maďarské kvoty v obyvatelstvu!). Mezi 13.857 poštovními zaměstnanci 12.845 bylo Maďarů a jen 1012 Nemaďarů atd.

K těmto číslicím jest připojen slovní doprovod, v němž se mimo jiné praví: „Tato tabulka vyvrací tvrzení, uváděné proti uherskému státu, že požadoval

na těch, kdož byli zaměstnáni ve veřejné službě, aby prohlásili, že jsou Maďari. Ve vyjmenovaných oborech administrativních a vyučovacích bylo téměř 6000 (rozuměj mezi 65.000) osob, které přiznaly, že jsou nemaďarského mateřského jazyka.

Tyto číslice jsou dobrým připamatováním i pro nás, zvláště pro naše Slováky a podk. Rusy; a to nejen proto, že jsou tak nízké, pokud jde o nemaďarské národnosti v bývalých Uhrách, nýbrž hlavně proto, že se touto jejich nepatrností Maďari chlubil, že se jí pokusili užívat jako zbraně proti Slovákům a Rusům, aby dokazovali, že tento inferiorní lid se nehodil ani za nižší veřejné zaměstnance. Nic není výstižnějšího pro poměr Maďarů k druhým národům v Uhrách, než tato povýšenecká nechápavost.

Dnešní maďarská propaganda ovšem už si zvyká na jiné způsoby. Jen časem šlápně stranou, jako když hrabě Bethlen se onehdy v Anglii zapomněl, a mluvil zase o nekulturních sousedech Maďarů; ale to je jen extempore, jaké pak oficiální propagandisté maďarští se snaží raději co nejdříve smazat. Dnešní propaganda — počítajíc s tím, že tváří v tvář probuzeným a uvědomělým „národnostem“ nelze již užívat staré zbraně superiority maďarské rasy — raději se snaží působiti tím, že líčí starý uherský pořádek jako výlupek vši národnostní rovnoprávnosti a spravedlnosti. Nuže tedy: bohudíky, napsaná a vytištěná litera zůstává. A vlastní maďarská ruka, která ji před necelým půldruha desítiletím napsala, svědčí proti dnešní propagandě z Pešti.

—ot—

poznámky

Boncour a Beneš

V „Národních listech“ otiskl 22. prosince dr. Vlast. Klíma prazvláštní úvahu, v níž si pochvaluje Benešovu cestu do Paříže, ale Beneše při tom mezi řádky haní. Cesta prý měla příznivý ohlas ve Francii i doma, „v citech celého národa“, protože byla „přirozeným výrazem ideálů a potřeb národa a jeho státu, že prostě — byť neúmýšlně (!) — manifestovala návrat k politice alianční, návrat zahraniční politiky od t. zv. „nového režimu“ k režimu starému a jedině životnému“. — Pana dra Klímu tento návrat k „starému režimu“, to jest — abychom to jasně vyjádřili — k nebezpečí války a těžkým zahraničně politickým obtížím — nějak těší. On totiž v skrytu srdce doufá, že s novým režimem zmizí z evropské politiky i jeho vynikající představitel, mezi nimi i dr. Beneš. Nejde mu nějak dohromady, že tu domněle novou alianční politiku dělají lidé, kteří dříve dělali (a my můžeme dodat, že doposud dělají) politiku Společnosti národů. Pan dr. Klíma ovšem z opatrnosti tuto svou myšlenku jen zdaleka opisuje:

„Dnešní francouzský zahraniční ministr nemá ovšem v národě onu posici, která udržovala Aristida Brianda ve výlučném postavení ve vládách různé orientace, a francouzská, dnes opoziční pravice, nemá žádného důvodu k tomu, aby dávala hlasy a důvěru tomuto ministrovi... — jako činí po léta u nás naše pravice vůči zahraničnímu ministru.“

Je vidět, že srdce p. dra Klímy je s pravici francouzskou a že by bylo velmi potěšeno, kdyby vidělo podobnou situaci také u nás. Jenže na výkladech p. dra Klímy cosi nesouhlasí. Pokud je nám známo, trvá naše spojenectví s Francií a s Malou dohodou už nějakých patnáct let a je dílem téhož dra Beneše, s nímž je Klíma tak nespokojen. Jaký pak tedy „starý a nový režim“? Prostě rozumná politika, ne? Jak by byla vypadala v rukou nějakého národního demokrata, dovedeme si lehko představit. Naše pravice, která teď s uspokojením pro sebe reklamuje, co Beneš svou prací vykonala, měla odjakživa jen jednu pozitivní radu: dělat v Evropě rámus. Všecky její ostatní projekty byly pouhé fantasie. Řídit se touto radou v době, kdy se evropská politika dělala v Ženevě a kdy Ně-

mecko vstupovalo do Společnosti národů, bylo by ovšem bývalo asi tak rozumné, jako hrát ukolébavku na bombardon. Byli u nás jistí kandidáti zahraničního ministerstva, kteří měli v hlavě velice pestré plány. Bohudíky, že jim nebylo dopřáno je vyzkoušet. — U přispívatele „Národních listů“ by ovšem nebylo celé, kdyby nepřipomněl, že došlo na slova dra Kramáře. Ale jak, zapomněl pan doktor vysvětlit. Pokud víme, doporučoval dr. Kramář v zahraniční politice dělat spolek se slovanským Ruskem, jehož nebylo a není. Jeho argumentace se odjakživa pohybovala v samých „kdyby“. K tomu ne-li spolu, tedy aspoň sblížení by teď bylo ochotno Rusko sovětské, ale my ho nesmíme uznat, protože národní demokraté si umínili, že uznají jen Rusko „slovanské“. Tímto způsobem tedy „došlo na Kramářova slova“.

Z. S.

Slova a skutky, čili jak se to nedělá

Dva se hádali. Prvý druhého udeřil. Druhý vykřikl: dej mi ještě jednu. Druhý očekával protiútok. Udeřil po druhé. Druhý opět zvolal: dej mi ještě jednu. — A první bil a druhý křičel: dej mi ještě jednu. Po každé mu bylo vyhověno. Konečně ho lidé osvobodili. Prvý by ho byl utloukl, ovšem na vlastní žádost. Naši komunisté sice nevolají: dej mi ještě jednu, ale v úsledek jejich volání („Nedáme se glajchšaltovat“, „Neuhneme“ a p.) je asi stejný jako u onoho druhého, který byl bit. Nezakázaného komunistického tisku již mnoho není. Ale ani z těch posledních tiskových mohykánů, které KSČ ještě zbývají, komunisté nezmoudří. Nadáváním se těžko přesvědčují. A to jsou poslední argumenty z arsenálu „dialektických materialistů“ stoprocentního „marx-leninského“ vedení KSČ. Anž bychom chtěli býti zlomyslnými, použijeme poněkud oné marxistické metody a postavíme proti sobě dvě skutečnosti z práce KSČ. Na několik kritických poznámek o komunistické praxi u nás odpověděl Rudolf Slánský, jeden z vůdců KSČ, v „Rudém pondělníku“ z 18. XII. mimo jiné:

„Kdejaký zbabělý maloměšťák využívá příležitosti, aby v této době „vyhlazovacího“ tažení proti komunismu hrdinně proti nám vytáhl do pole, ostouzel komunistickou stranu a v prorockém postoji věstil krach a zánik komunistického hnutí. Pan F. Peroutka a jeho družci z „Přítomnosti“ s úšklebkem na rtech prohlašují, že komunisté, nejen u nás, ale ve všech zemích, přes příhodnou pro ně situaci, čtyři roky krise, milionová nezaměstnanost atd., prý ničeho nezamohli, nedovedli využít situace k provedení revoluce, naopak — dnes nic neznamenají, buržoasie je může potlačovat, ba zalézají sami do podzemí.“

Článek, který se jmenuje „Neuhneme“, byl psán asi před nedělí 17. XII. Zbabělí, ostouzející a šklebící se maloměšťáci to dostali od vrchního hrdiny Slánského pořádně.

Načež vypukla „zlatá neděle“ předvánoční. Komunističtí vůdové počítali s tím, že na ulicích bude mnoho lidí, kteří budou kupovat dárky a ještě více těch, kteří by sice také rádi kupovali, ale nemají peněz. Hle, opět jednou byla dána objektivní možnost — nástupu. „Zlatá neděle“ byla, lidé kupovali, nebo se jen dívali, jak kupují ostatní. Před Baťovým domem obstoupilo poslance Svobodu několik mladíků, poslanec řekl několik slov, byl odveden policií, mladí lidé se rozprchli, ještě jednou se shlukli, o řeč se pokusila senátorka Stejskalová, pak ještě jeden řečník, při čemž hlouček demonstrantů neodolal náporu policie — a za několik minut bylo po všem. Zatčeno bylo asi dvanáct lidí. Kdo tuto demonstraci viděl, byl jistě velmi překvapen, když si v R. p. z 18. XII. přečetl, že

„včera demonstrovali na Václavském náměstí dělníci pod vedením komunistů v takovém rozsahu, že buržoasii přecházel sluch i zrak. Takovou demonstraci Praha dlouho již neviděla.“

V referování o svých akcích mají komunisté svoje metody. Ovšem, proti gustu žádný disputát. Jsme v terminologii homogenních vůdců „zbabělými a šklebícími se maloměšťáky“; dobře. Jsme „falešnými proroky a sýčky revoluce“; dobře. „Ostouzíme“ komunismus; dobře. Avšak. Poukážeme-li na neshopnost lidí, kteří si hrají na hrdinné vůdce mas, jež neumějí vést, dokládáme vždy svá tvrzení. Konstatujeme: KSČ. má v obvodu Velké Prahy nejméně 10.000 členů a příslušníků spřízněných organizací; KSČ. má ve Velké Praze nejméně 1000 funkcionářů, u kterých předpokládá určitou vyspělost; KSČ. má ve Velké Praze nejméně 500 lidí, kteří jsou nějakým způsobem zaměstnáni „ve službách bojujícího proletariátu“, jsou tedy mimo dosah existenční persekuce. Desítky tisíc polozaměstnaných a nezaměstnaných ani nejmenujeme. Mluvíli jsme jen o těch, kdo by měli státi v předních řadách každé akce. A kde zůstali všichni? Pět sekretářů a poslanců

a snad dvě stě ne příliš statečných aktivistů — to bylo vše. — Na konec: má pravdu hrdinný R. S., kterého na demonstraci ovšem vidět nebylo, nebo „zbabělí maloměstáci“? Tato otázka se jeho pouze jako osoby netýká. Jde o to, že tak, jak to dělá on a jeho soudruzi, se to dělat nemá. -kb.

Vánoční poselství „Nedělního listu“

Stříbrného tisk oslavil svátky lásky a míru docela svým způsobem. Zabýval se, a to ještě více než je normálně jeho zvykem, osobou presidenta republiky. Ovšem nemůže — pro zákon chránící osobu presidentovu i pro obecnou situaci — mluvit otevřeně. Užívá proto nápodobu, narážek a zámlk, známé své metody, kterou u nás vypěstoval a přivedl k dokonalosti.

Presidentovi věnovala redakce „Nedělního listu“ 24. prosince hned tři články. V prvním přetiskuje z „Venkova“ zkomolené presidentův projev o Švehlovi, v druhém podává pan Kahánek morálně historickou a biblickou úvahu o Ježíši, Caesarovi a Herodesovi, v třetím vypravuje pan Horký o krejčím Antonína Švehly. Všimněme si prvního.

Některé odstavce Masarykova projevu „Nedělní list“ vypustil, některé věty zdůraznil tučným písmem. Vypouštěl i zdůrazňoval záměrně tak, aby zkomolené torso projevu budilo dojem, že Masaryk neměl Švehlu rád, že mezi nimi nebylo shody, a že se Švehla chtěl ucházet o úřad presidenta republiky. Masaryk na příklad vypravuje o svých stycích se Švehlou na počátku války a vykládá, proč mu svůj plán — odejít do ciziny — podrobně neoznámil, nýbrž jen naznačil. Právě: „Nechtěl jsem ho (t. j. Švehlu) nikterak kompromitovat; udržoval styky s vládou a zejména s místodržitelem, i nemohl jsem ho uvést do situace, že by dotazován, musil ujednání se mnou zapírat.“ Slova řídice vysázená podtrhl „nedělní list“, a to proto, aby u čtenáře vzbudil domněni, že Masaryk Švehlovy styky s vládou a místodržitelstvím odsuzuje, a že se mu se svými plány nesvědčil proto, že Švehlu pro ony styky pokládal za osobu nespolehlivou. Proto také „Nedělní list“ zamlčuje celý obšírný následující odstavec, v němž Masaryk „domácí politiku dvou železek“, jak se vyjadřuje, ospravedlňuje tím, že domácí lidé neměli takové volnosti, jako on za hranicemi, a tím, že výsledek války byl nejistý; a kde píše, že s Benešem mohl mluvit otevřeně proto, že ten nebyl poslancem a neměl žádného oficiálního postavení. Těchto fakt „Nedělní list“ nemohl potřebovat, i užil své metody zámlkové.

Pokračujeme. Hned dále Masaryk praví: „Jak se 1914 až 1918 odboj domácí vyvíjel, o tom tu nebudu mluvit. Moje součinnost započala po mém návratu z ciziny.“ Obě tyto věty jsou tu v poměru důsledku a důvodu: Masaryk nechce o domácím odboji mluvit proto, že byl v té době za hranicemi, a zřejmě si ukládá tuto zdrželivost, aby snad mimoděk nepodnítl staré polemiky o míru zaslub obou složek revoluce. Ale „Nedělní list“ vytiskl tučně slova „o tom tu nebudu mluvit“, aby svého už napřed zaujatého a nepozorného čtenáře odvrátil od pravého smyslu Masarykových vět a aby mu vsugeroval, že prezident má nějaké osobní důvody, nějakou nechuť k řeči o domácím odboji. A hned ovšem vynechává následující pasus, kde Masaryk píše, že po pádu Kramářově nabízel Švehlovi ministerské předsednictvo, ale že Švehla sám si vybral ministerstvo vnitra, aby lépe poznal státní správu. To svědčí o tom, že Masaryk si Švehly od počátku velmi vážil, kteréžto faktum se „Nedělnímu listu“ ovšem nehodí, protože mluví proti legendě o neshodě Masarykově se Švehlou. K podepření této legendy si „Nedělní list“ v Masarykově projevu ještě podtrhl tyto věty: „Po celou dobu churavosti jsem ho (t. j. Švehlu) nenavštívil, abych ho nenamáhal, snad dokonce nerozčilil;“ a „Když dva mužové se spolu dokopávají zlata, nevádí jim, jestliže v úsilné práci jeden o druhého zavádí.“ Tato Masarykova slova chtějí povědět, jak loyální a přímý poměr byl mezi oběma muži, ale „Nedělní list“ zase typografickou úpravou svádí čtenáře, aby si v duchu řekl: „Však vím, co si o tom mám myslet.“ A proto také vynechal (mimo mnohé jiné) následující, zvláště důležité odstavce Masarykův:

„Památka na mnohaletou spolupráci se Švehlou je mi milá a drahá; našel jsem v něm při budování nové republiky a demokracie spolutvůrce loyálního a dovedného; mohu jeho práci uvnitř srovnat se svým druhým spolupracovníkem v zahraničí. Náš nový stát je šťasten, že mu osud v pravý čas dal pracovníka a státníka, jako byl Švehla.“

A teď ať „Nedělní list“ řekne, proč se jeho čtenáři nesmějí dovědět o tomto presidentově vřelém ocenění zesnulého agrár-

aího vůdce. Protože se to také nehodí účelům nynějšího potměšilého taženíčka, není-li pravda?

Ještě k té domnělé kandidatuře Švehlově na presidentství. „Nedělní list“ této nepravdivé pověsti pomáhá zdůrazněním Masarykových slov o tom, jak Švehla po své nemoci při setkání s prezidentem „po obakrát jevil zájem o budoucí volbu presidentskou a o inflaci“ (podtrhuje zase „Nedělní list“). Ale zamlčuje opět následující věty, v nichž Masaryk píše, že jej Švehla dal informovat o svých hovorech s poslanci v Karlových Varech o této věci a že ještě mimo to požádal Karla Čapka, aby mu psal, i ústně jej zpravil. Z toho dost jasně vysvítá, jakého druhu byl ten Švehlův zájem o presidentství — právě opačného, než se snaží „Nedělní list“ namluvitiv svému prostoduchému čtenářstvu.

Jiným způsobem pomáhá této insinuační o stránku napřed pan Karel Horký. Vykládá o svých výzvědech u krejčího, který Švehlu oblekal, a oznamuje, že si Švehla dal po své nemoci šit patnáctery šaty, dva raglány, nepromokavý plášť a kožich. To ovšem nejde panu Horkému jen tak na rozum, v tom jistě něco bylo. I podává tuto hypotézu: „Byla to jen radost z nalezeného života, jež diktovala Švehlovi garderobu, v Hostivaři tak nezvyklou? Byly to jen ty důvody hygienické? (Švehla, jak sám pan Horký píše, měl zásadu, že obleky je třeba ze zdravotních důvodů často střídát.) Nebyla to snad i myšlenka, že tolika šatů bude v dohledné době potřebovat pro nějakou velikou a nutnou reprezentaci?“ Sapienti sat.

Zmíňme se ještě o podílu pana Kahánka na této vánoční akci. — Vypůjčil si k svým narážkám Masarykovo heslo „Ježíš, ne Caesar;“ připojil k němu v nadpise: „teprve ne Herodes“ a sesadil k tomu ne/dost podarený výklad o tom, jak Herodes netušil, že „z Betlema vyjde revoluční duch“, jak „odstraňoval svého protivníka násilím“, a jak i dnes lid očekává nového Mesiáše, protože „nevěří nikomu z žijících“. Pan Kahánek nemá pochybnosti o tom, že ten Mesiáš dnes může přijít jen z kruhů šejdrstických. Těší se, že jeho „myšlenku nezabije moc Caesarů“, a s pohledem obráceným k Hradu podotýká, že „nelze se hlásiti k Ježíšovi a v srdci trpěti hlas Herodesův“, ani „mluviti slovy Ježíšovými a v srdcích mítí Caesara“. Odpovědnosti prý se nezbaví, „kdo Herodesům přenechává násilí a chce sebe kryti Ježíšem“. Kdo čteš, rozuměj.

Stříbrného tisk byl první, který se nad sotva zasypaným hrobem Švehlovým začal ohlížet, zdali by se z odchodu velkého nebožtíka nedal udělat nějaký politický obchůdek. Začal jevit nápadnou starost o nynější postup agrární strany a udílet jí pokyny. Došel k mínění, že Švehlova památka zavazuje, ale neodhodlal se ovšem jasně říci, k čemu. Zdálo se mu, že „agrární strana bez Švehly v nutných politicko-hospodářských kompromisech unese daleko méně než se Švehlou . . .“ Teď však konečně „Nedělní list“ ukázal, jak by si představoval uctění Švehlovy památky.

Zdeněk Smetáček.

Mládež hájí Rukopisy

Překvapuje, že k obráncům RKD a ZH se hlásí ještě dnes mládež. Těto mládeži, která svá poučení čerpá z publikací obránců pravosti, se doporučuje, aby si přečetla staré publikace, v první řadě separát z „Athaenea“, vydaný u J. Otty a obsahující pojednání J. Gebauera: „Potřeba dalších zkoušek RKD a ZH“ a k němu připojený list redaktora Aethenea prof. T. G. Masaryka ze dne 13. I. 1886. Ti, kdo věnovali velkou částku na tlustou knihu Marešovu, ať si věnují ještě několik korun na tuto publikaci, je k dostání za pár korun u Bačkovského v Žitné ulici.

Bylo mi vytknuto, že jsem okolnosti, za kterých byly RZH a KD nalezeny, uznal bezdůvodně „podezřelými“. Odkazují na spisek obránce rukopisů dra Frant. Bačkovského z roku 1888: „Rukopis KD a ZH ve světle pravděpodobném“. Dostane se také za pár korun u Bačkovských a je v něm celý svědecký materiál, dále články prof. Šembery, dopis kaplana Landroka z 13. listopadu 1858, nejspíš žert nějakého obránce, který chtěl redakci „Athaenea“ zesměšnití líz atd. Nemělo by smyslu tyto věci znovu opakovati, ačkoliv jsem přesvědčen, že četní z obránců rukopisů tato fakta vůbec neznají. Upozorňuji, jde o fakta, zjištěné skutečnosti, nikoli o náznaky a úvahy.

Skutečnosti zjištěné sine ira et studio u Bačkovského a Šembery dokazují, že objevitel rukopisů určitě jednal obmyslně, takže právem bylo možno nazvat celou historií s objevením rukopisů za sehranou komedií a tím za velmi podezřelou. Tato falešná komedie by ovšem sama o sobě nestačila k důkazu, že rukopisy jsou falešné, ale těch indicií je příliš mnoho, takže dohromady tvoří důkazy.

B. Pačkovský.

Kdo měl pravdu

Naši obhájci přísné teorie „Národního státu“ se domnívají, že jediné jejich teorie je s to s úspěchem čelit pangermanismu a že my, kteří podporujeme vytváření obecného státního vědomí, které by bylo přístupno Čechům i Němcům, pracujeme Němcům do rukou. Ale způsob, jakým některé říšsko-německé listy reagovaly na loyální projevy našich Němců u příležitosti 28. října, ukazuje, že pravdu máme my. „Leipziger Neueste Nachrichten“ napsaly, že je těžko tyto projevy pochopit; znamenají prý ukončení nacionálního zápasu sudetských Němců o sebezachování. „Dresdner Anzeiger“ soudí, že sudetští Němci se svými projevy přidali k československé národnosti, kterážto „fikce“ je prý velmi nebezpečná německému řešení středoevropské otázky. Češi prý se s velkou obzřetností a docela nehlučně snaží vychovávat sudetské Němce k československé národnosti, čímž prý vzniká nebezpečí, že tato větev bude odcizena německému národu. Toto nebezpečí prý se zvyšuje také vstupem německých stran do vlády. — Z komentářů jmenovaných dvou listů je vidět, které stanovisko je pangermanismu nebezpečnější. Z. S.

Studenti hájí Štefánika

V radě obecních rad, politických partají, spolků a stolních společností přichází i Ústřední svaz československého studentstva, aby obhájil zneuctěnou prý památku Štefánikovu. Několik vět z tohoto projevu stojí za citování. „Československé studentstvo,“ praví svazový manifest, „není proti kritice v zájmu objektivního vylíčení historie, ale žádá, aby ti, kteří si, byť svévolně, osobují právo tvořit dějiny, činili tak bez uplatňování své osobní zaujatosti... Žádáme příslušné činitele státní, aby sjednali náležitou satisfakci památce našeho národního hrdiny generála R. Štefánika. Studentstvo má jako příští činitel našeho veřejného života na objektivním vylíčení historie stěžejní zájem.“ — Měli bychom pro studenty nejprve radu formální: aby si především, „jako příští činitel veřejného života“, předplatili „Naši řeč, listy pro vzdělávání a třibení jazyka českého“, a aby teprve potom, až se z ní poučí o rodné mluvě, začali veřejnosti oznamovat své „stěžejní zájmy“. Jinak nás už ani nepřekvapuje, že nalézáme ústřední studentskou organizaci mezi povykujícími. Čeští studenti mají v tomto ohledu jistou tradici. Před několika desítkami let chodili urvávat Masaryka, proč by se dnes nepokoušeli umlčet svobodného novináře? Studentské, objektivní a inteligentní počinání by zajisté bylo, kdyby se páni autoři onoho projevu trochu poučili o Štefánikovi a o historii našeho převratu vůbec a nedali se ve svém mínění určovat poslední žurnalistickou spodinou. Zdá se však, že by bylo velmi nečasové to požadovat od studentů. Rostou nám patrně v dnešních mladých generacích lidé, kteří na vědění a myšlení mnoho nedají, a to je velmi zlé znamení pro politickou budoucnost této země. Ale nedostatek vědomostí, to není u mladého člověka ještě to nejhorší; velmi povážlivá však je ta dnešní jeho nevěda k vzdělání a ta nápadná ochota pomáhat demagogům nejhrubšího zrna a nejpochybnější minulosti. Z. S.

národní hospodář

Ke kritice naší finanční politiky

I.

Pane redaktore!

V čísle 51 týdeníku „Přítomnost“ ze dne 20. prosince 1933 uveřejnil jste článek „Kritika českého finančníka“ s podtitulem „Muž, který přestal věřit v export“.

Prosím, abyste laskavě konstatoval ve svém listu následující:

I. Pod záhlavím „Směrnice Živnostenské banky“ se praví: „Kdybychom chtěli hledat hlavní její směrnici, našli bychom ji v odklonu od zájmů exportních a zahraničních a v intenzivním přeorientování k průmyslovým a obchodním zájmům domácím.“

„Výroční zpráva Živnostenské banky za rok 1931 uvádí:

„Ve své podstatě jest průmyslově Československo zemí vývozní. Náš průmysl dovedl se v době poválečné poměrně rychle jakostí svých tovarů přizpůsobiti svým odběratelům. Bylo to nezbytno.“... „Klesání vývozní jest ovšem mezinárodním zjevem, ale tento pokles dotýká se speciálně nás velmi bolestně, poněvadž vyvolává nutnost všemi prostředky udržovati rovnováhu naší platební bilance.“... „Uspořádání poměrů středoevropských může ovšem přinést zlepšení do této naší situace, leč jen po příslušném uspořádání finančním, cele může naše průmyslová výroba vypnouti se k dřívější své plnosti jenom v důsledku mezinárodní úpravy. Tím naléhavěji jeví se nutnost udržeti rovnováhu platební bilance účelnou úpravou mezinárodního našeho obchodu.“...

Výroční zpráva Živnostenské banky za rok 1932 uvádí:

„Každý stát upravoval své poměry podle svých možností platebních usiluje hlavně o to, aby co nejvíce vyvážel a co nejméně dovážel. Zdá se, že dosahujeme zvolna vrcholu této desorganisace světového trhu a že hluboké stíny, které z ní padají do života všech národů, vyvolávají poznání, že jen v součinnosti kulturního světa a v uvolnění hranic pro vzájemnou výměnu statků kyne náprava.“... „Důsledky roku 1932 dokazují nejen nevýratně, jak máme ještě poměrně nedostatek kapitálu a jak obtížno bude financovati stoupou výrobu pro případ zlepšených možností vývozních a vzhledů konjunkturálních, které se konec konců dostaví a dostaviti musí.“...

Dr. Preiss ve své řeči, proslovené na manifestační schůzi československého průmyslu v roce 1932 pravil:

„Ptáte-li se mne, jak se dívám na vývojové tendence současna, odpovídám, že v této chvíli nejistoty, světového rozvratu finančního, uzavírání se států samých do sebe, v této dějinné chvíli, kdy nás čeká největší hospodářská zkouška, kterou kdy náš národ prošel, znám jen jeden cíl: učiniti, co jest nutno, abychom, třeba i s obětmi, vyšli z této zkoušky se zdravýma rukama a neporušenými výrobními prostředky a abychom zachránili budoucnost. A jen to.“... „Zatím bez velikých hesel učiníme to, čeho třeba, abychom na prahu lepší konjunktury a nové úpravy mezinárodních vztahů hospodářských byli připraveni celou neztencenou a zachovanou výzbrojí svého průmyslu i zemědělství i obchodu i financí uplatňovati se v soutěžení národů tak, abychom zase získali posic, které nyní ztrácíme.“... „Průmysl náš jest více než ze 60% ve svém výkonnostním souhrnu odkázán na vývoz.“... „Zachování výkonnosti našeho průmyslu jest conditio sine qua non celé naší budoucnosti hospodářské. Nebudeme-li vyvážeti zboží, budeme vyvážeti lidi, anebo zchudneme na domácí hroudě. Jsme si toho vědomi, že v této obtížné době jest nutno pomýšleti i u průmyslu na úpravu a přizpůsobení se poměrům, přizpůsobení se dočasně daným poměrům. Toto přizpůsobení se však musí díti tak, aby byla zachována výkonnost našeho průmyslu pro budoucnost.“...

Dr. Preiss ve své řeči proslovené na manifestační schůzi československého průmyslu v roce 1933 pravil:

„Z toho vyplývá speciálně pro náš stát, ve svém základu průmyslově-vývozní nutnost, aby intenzivně budováno bylo na díle, které zahájil ministr dr. Beneš intenzivní spolupráce a sjednocením postupu Malé dohody. Jako v historii vždy, i nyní rozhodovati bude faktická moc. Mocenský vliv velikého celního území, jakým by mohlo býti Československo, Jugoslavie a Rumunsko, mohl by se projevit značnou měrou a mohl by nad to působiti atraktivně i na jiné sousední státy, takže by tím vytvořen byl, jistě ku prospěchu celého našeho hospodářství, nový velký hospodářský celek. Myslím a jsem přesvědčen, že i naše zemědělství má na tomto řešení veliký zájem a že by i jemu prospělo, kdyby proti velikým celkům západním vystoupil veliký celek středoevropský s jednotnou celní politikou, kterou by mohl dosáhnouti značných ústupků na ostatních státech.“... „Východisko z tohoto chaosu jest

jasné. Úpravou mezinárodních dluhů státních, úpravou dluhů soukromých, vyrovnáním hospodářské gesce jednotlivých států, dostaneme se zajisté k jakési stabilisaci finančních i politických poměrů. Tato stabilisace projeví se důsledně mezinárodním řešením otázky měnové. Tím bude obnovena základna pro peněžní hospodářství i v mezinárodní výměně zboží. A tak budou i dány základy nového a bohdá lepšího styku mezinárodního mezi národy a státy.“ ... „Ovšem předpokladem toho jest, že bude učiněno vše, aby situace nebyla zhoršována naší vinou. Finančně jest východiskem řádná úprava veřejných financí a z toho vyplývající uvolnění peněžního trhu, obchodně politicky tvoření širších teritorií a pak odbourávání dnešního systému ochrany a uzavírání se, výrobní zdokonalování co do kvality a především buzení důvěry řádnou, klidnou a věcnou hospodářskou domácí politikou.“ ...

Ve své ostravské řeči ze dne 24. listopadu 1933 pravil dr. Preiss:

„Nezoufejme v těchto dobách, pracujme pro to, abychom své postavení a své vybavení výroby si podle možnosti zachovali pro doby lepší. Vývoj světového hospodářství nemůže na dlouho setrvati v daném stavu. Nutno za dané situace ukládati si mnohá omezení, jichž si doba nezbytně vyžaduje, ale při tom není správné, míti za to, že tuzemský trh může nahraditi vývoz. Náš trh jest omezen, může se v dobrých dobách rozšířiti, zúží se v dobách těžkých, ale nemůže překročiti určitých hranic. Je i ve svých největších možnostech omezený. Jako příklad budiž uvedeno, že pokles potřeby domácí na domácím textilním trhu činí 23%, pokles našeho textilního vývozu 80%, při celkovém vývozu posledních let na 50% produkce. Důsledek jest zřejmý. Při tom není nezajímavé, že zemědělský konsum produktů textilních klesl o 6 až 7% a zbývajících 16 až 17% připadá na konsum městský. Je jasné, že jest vyloučeno, abychom nahradili domácímu konsumu pokles vývozu. O faktech hospodářských nelze diskutovati jinak než na základě reálném, věcném, bez příkras. Jen hospodářská mluva objektivní skutečnosti může poučovati o tom, čeho se musíme obávat a čeho se vyvarovati. Při tom však nesmíme zapomínati na budoucnost. Přejde zase po dobách deště doba slunce. Bez optimismu není možné podnikání, a víra v lepší budoucnost jest nutným předpokladem. V tomto obecném rámci aktuální jest otázka hospodářského vývoje Malé dohody. Jest to nejdůležitější podnět doby. Vyšel z politiky, ale stal se faktorem hospodářským. Naše politika musí býti politikou dělání si přátel. Všude a vždy. Již proto, že jsme státem malým; nutno dbáti toho, abychom sobě u jiných neuzavírali dveře. Už proto, že budeme v budoucnu asi potřebovati cizí kapitál.“ ...

II. Pod záhlavím: „Násilná nacionalisace“ uvádí se jako doklad nezájmu Živnostenské banky na československém exportu způsob, jakým Živnostenská banka znárodnila československé lihovarství. Práví se, že násilím ujala se majetku akciových majorit bez ohledu na to, jaký dojem počín tento vzbudí tam, kam československý průmysl vyváží.

K tomu dovoluji si konstatovati tato fakta:

V dohodě s českými interesity navázali jsme jménem Živnostenské banky dne 2. listopadu 1932 jednání s Rakouským úvěrním ústavem (Creditanstalt), který již tenkrát, jako nyní, byl ochoten jednati o prodeji svých akciových a finančních zájmů československých. Již dne 5. listopadu 1932 dostalo se nám telefonického sdělení od Rakouského úvěrního ústavu, že jest ochoten prodati nám své účasti na československém průmyslu lihovarském, speciálně na Akciové společnosti pro lihový průmysl v Moravské Ostravě, jakožto společnosti osnovné, a zbývalo jen vyřešiti otázku kursu, kde však již dne 8. listopadu 1932 došlo k t e l e f o n i c k é dohodě. Když byla Národní banka Československá dala svůj souhlas, stala se transakce tato perfektní. Vedle Creditky prodali české skupině páni bratří Sternové jistý počet akcií této společnosti, ve které byly soustředěny hlavní posice akciové dalších výroben a čistíren lihu a

kteřé pak staly se základem českého lihovarského syndikátu. Dohoda s Rakouským úvěrním ústavem provedena byla hladce (telefonem), aniž bylo nutno použití jakéhokoliv nátlaku.

III. Pod záhlavím „Finanční trojice“ vede se důkaz, že dr. Preiss byl jednou z hlavních příčin, proč na jaře roku 1931 neuzavřelo Československo velkou finanční půjčku zahraniční, která by se byla stala celému našemu hospodářství brněním pro světovou krizi.

Dovolte mi v této příčině konstatovati následující:

Dne 7. prosince 1930 navštívil jsem společně se svým kolegou, panem ing. J. Dvořáčkem bankovní dům Lazard Frères v Paříži, který byl a jest se Živnostenskou bankou v dobrých stycích. S firmou touto pojednali jsme o některých obchodních záležitostech a s vědomím československé vlády zeptal jsem se šéfů firmy, kteří s námi jednali, zda by měli zájem o některé finanční transakce v Československu, speciálně pak o eventuelní československou půjčku státní. Páni šéfové uvedené firmy zavedli s námi obsírný rozhovor o finanční situaci republiky Československé a projevili zájem o takovouto transakci. Sdělili, že by v příčině této postupovali tak, jak jest pravidlem, to jest utvořením mezinárodního konsorcia. Slíbili nám, že se k této otázce co nejdříve vrátí. O výsledku tomto informoval jsem ihned pana vyslance dra Štefana Osuského, který akci tuto všemi svými silami podporoval a částečně u Lazard Frères připravoval.

Bankovní dům Lazard Frères jednal původně s Banque de Paris. Poněvadž tato banka byla již jinak angažována, vstoupil v jednání s Banque de l'Union Parisienne a důsledkem bylo vytvoření skupiny francouzské, ve které vedle výše uvedených dvou bankovních domů byl zastoupen Crédit Lyonnais, Comptoir d'Escompte, Banque Nationale a Société Générale. Veškerá tato jednání dala se za ustavičného styku se Živnostenskou bankou, od které si Lazard Frères vyžádali obsírné exposé o finanční situaci státu československého a o všeobecném položení hospodářském, jak zemědělství tak průmyslu. Toto podrobné exposé jim také bylo včasasláno.

Vedle francouzské skupiny měly se zúčastniti: ve Švýcarsku Schweizerischer Bankverein, v Londýně Lazard Brothers, ve Švédsku Skandinaviska Kreditaktiebolaget ve Štokholmu a kromě toho banky holandské.

Dále převzala Živnostenská banka na sebe závazek již v tomto přípravném jednání, že přivedí příslušnou účast Československa na této půjčce. Mimo tyto skupiny jednáno bylo i s americkou skupinou The Chase National Bank of City of New York, která měla převzít 15 milionů dolarů, takže by celá půjčka byla dosáhla 65 milionů dolarů. Poněvadž však The Chase National Bank ustoupila od účasti, byla půjčka limitována obnosem do 50 milionů dolarů, z nichž mělo býti umístěno 30 milionů ve Francii, 15 milionů dolarů v ostatních zemích a alespoň 5 milionů dolarů v Československu.

Na základě tohoto jednání učinili dne 21. dubna 1931 zástupci domu Lazard Frères a Banque de l'Union Parisienne panu ministru dru Karlu Traplovi nabídku na vydání 5½% státní zahraniční půjčky československé v celkové výši do 50 milionů dolarů s dobou trvání 25 let při emisním kursu 95%. Živnostenská banka svolala pak na den 22. dubna 1931 schůzi Konsorcia československých bank pro finanční operace státní, která se usnesla jednomyslně převzít účast do 5 milionů dolarů jmenovité hodnoty na této půjčce, při čemž jednotlivé

banky podjaly se závazku účast na ně kvotálně připadající převzítí pevně na svůj vrub. Současně sjednány byly prostřednictvím Živnostenské banky společné emisní modalitý s francouzskou skupinou.

Vedle toho přijala Živnostenská banka, ve snaze zajistiti zdar půjčky, zvláštní účast na participaci firmy Lazard Frères, aby dokumentovala naprostou důvěru k této půjčce.

Jak zástupci bankovní skupiny pařížské, tak také Živnostenská banka účinně se přimlouvali za rychlé vyřízení a přijetí této nabídky, ježto situace mezinárodního trhu počínala se zneklidňovati. (11. května 1931 došlo k shroucení rakouské Creditky). Pan ministr dr. Karel Trapl toto upozornění plně kvitoval a opravdu intensivně o zdar půjčky a její parlamentní vyřízení se přičiňoval.

Dne 8. května 1931 konalo se nové jednání v Živnostenské bance, kde vyslovili zástupci francouzské skupiny ochotu podepsati smlouvu, žádali však parlamentní vyřízení příslušné osnovy zákonné. Tato osnova podána byla s motivací parlamentu dne 19. května 1931, při čemž opětně naléhaly jak francouzská skupina, tak jménem skupiny československé Živnostenská banka na rychlé vyřízení její. Jednání parlamentní však probíhalo přes tyto urgencye a upozorňování vlekle. Teprve dne 18. června 1931 byla dohoda podepsána, avšak vzhledem ke změně poměrů na světovém trhu peněžním byla doba emise francouzskou skupinou odsunuta až na dobu pozdější, což ve skutečnosti bylo zmare celého dosavadního jednání.

Závěr těchto jednání provedla „Hospodářská Politika“ ve svém čísle ze dne 19. září 1931, její stanovisko pak převzato a glosováno bylo „Českým Slovem“ dne 20. září 1931, kde i uvedeny jsou důvody zmaru této transakce.

Na naléhání Národní banky Československé a konsorcia bank reprezentovaného Živnostenskou bankou, nebyla však myšlenka sjednání půjčky v cizině opuštěna a tak došlo v dubnu 1932 k sjednání známé československé půjčky ve Francii ve výši 600 milionů fr. franků, tedy v obnosu arci podstatně zmenšeném. O její uskutečnění se směřodatně zasloužili ministři dr. Edv. Beneš, dr. K. Trapl a dr. Št. Osuský, jakož i guvernér Národní banky, dr. V. Pospíšil.

Děkuje Vám, pane redaktore, za uveřejnění těchto řádek a jsem

v dokonalé úctě

V Praze dne 23. prosince 1933. dr. Jaroslav Preiss.

II.

Vážená redakce,

Píšete o půjčce z r. 1931 a dokonce mne viníte, že nebyla uzavřena. Před svým odchodem z vlády na jaře 1931 jsem uzavřel doma investiční půjčku a smluvil francouzskou půjčku, tuším asi půl druhé miliardy do všech podrobností. Doma jsem o věci nemluvil vzhledem k průběhu půjčky investiční. Podmínky úrokové byly stejné jako pro naše občany. Ve Francii platí se 18% rentová daň, tu bychom byli musili zaplatit vedle úroku, takže byla půjčka asi šestiprocentní. Vše bylo hotovo. Netoliko jsem se nebránil proti této půjčce, nýbrž jsem ji sám smluvil (na to je mnoho svědků), protože měla sloužit k posilnění rezerv Národní Banky a k uvolnění peněžního trhu doma, tedy právě k účelům valutárním, ježto jsem viděl blížící se deflační proces. Ve „Finanční vědě“, o kterou se neznámý pisatel opírá,

když mi imputujete, že jsem byl proti půjčce, najde na témže místě poučení o tom, že zahraniční půjčky pro účely valutární jsou na místě. Že nedošlo k uzavření půjčky jako hotové věci, stalo se jedině velmi známým průtahem v parlamentě (o němž by mohl věděti pisatel — jednou o tom psal i „Nemo“ v „Hosp. Rozhledu“) o několik týdnů, po kterých hned padla Kreditka ve Vídni a tím i všechny úvěr pro střední Evropu. To vše dosvědčí i fin. ministr dr. Trapl, který předkládal parlamentu příslušný zákon. Já přece jsem neměl dále do věci co mluvit.

V rozpravách jsem dále usiloval naléhavě o uzavření zahraniční půjčky v souvislosti s mým literárním úsilím (serie článků v „Lidových Novinách“) o snížení úrokové míry. (To může dosvědčiti i ministr dr. Beneš).

Informace Vašeho dopisovatele jsou úplně nesprávné.

Vám oddaný dr. K. Engliš.

23. prosince 1933.

Jiří Hejda:

Co omezit a jak omezit

Nové průmyslové země a nové průmysly.

Z průmyslovění Orientu.

Letos na jaře, když vyšla Wag en f ü h r o v a studie o vývojových tendencích mezinárodní průmyslové produkce, upozornil jsem na zásadní omyl, který se děje při zjišťování rozvoje průmyslové výroby v zámořských zemích tím, že se tato produkce vyjadřuje poměrnými čísly. Vzniká tím obraz, který na první pohled zaráží. Teprve všimneme-li si čísel blíže, zjistíme, že to není tak strašné. Ukáže se na příklad, že proti roku 1913 klesl index textilní produkce ve starých evropských průmyslových zemích na 91, zatím co v Číně stoupl na 293. Měli bychom plné právo být polekáni, kdybychom si nevšimli, že v roce 1913 neměla Čína téměř vůbec žádné produkce bavlnářské, resp. že počet stavů činil zde 5852 (v Anglii 805.452) a vzrostl na 29.788. Je to jistě neobyčejný vzrůst, ale přece jen malý zlomek z celkového počtu více než 3 milionů stavů v celém světě. Přesto, že je třeba tedy tato čísla, která se nám často prezentují ve skreslených poměrech, brát s náležitou rezervou, je dobře věnovat pozornost příčinám, které způsobují, že země tak málo vyvinuté, jako jsou země Dálného východu, mohou starému evropskému průmyslu tak dobře soutěžit, jako soutěží dnes na př. Japonsko.

Na tuto otázku nalézáme velmi zajímavou odpověď v článku dra H. v o n W a l d h e i m a v „Der deutsche Oekonomist“ o příčinách láce japonského zboží. Není možno reprodukovat celý obsah tohoto vysoce poutavého pojednání autora, který píše z Tokia, ale alespoň hlavní myšlenky uvádím:

Japonsko je nejmladší velkou průmyslovou zemí světa. V tom spočívá jeho přirozená chance, které dovede chytře využít. Právě nejmladší země využívá užitku, který se rovná obnosu za vyučenou a který zaplatili starší konkurenti za svoje technicko-hospodářské zkušenosti. Je jakožto nejmladší země obdarována vším, co starší bratři získali po mnoha letech pilné práce a nepodařených pokusů. V této šťastné situaci byly kdysi všechny průmyslové státy. Německo využívalo kdysi zkušeností francouzských a anglických, jako Amerika zkušeností evropských a Japonsko využívá dnes zkušeností všech dohromady. Pro nejmladší

zemi znamená obrovskou výhodu náskok, plynoucí z úspor na odpisech. Jeho kalkulace není zatížena ohledem na zastaralé výrobní prostředky, které byly racionalisací dávno předstihány, nemá brzd, jež plynou z výrobní tradice. Mladá průmyslová země může si však dovolit něco, co se u nás nazývá sociální dumping, ale co v Japonsku jím ve skutečnosti není. Dělníci jsou právě tak svobodní a volní jako podnikatelé. Proti strojům nemají předsudků dělníků, kteří u strojů již pracovali, jejich práce v nejmodernější továrně je jejich první zkušeností s technikou. Sociální požadavky dělníka, který přichází z primitivního hospodářství — a tak je tomu právě v těchto nových průmyslových zemích a není tomu ve starých průmyslových zemích, kde přichází již dělník z průmyslu — jsou minimální. Ve světě se ukazuje na závodní internáty japonského textilního průmyslu jako na donucovací pracovny. Tak se jeví nám, ale pro Japonce jsou to téměř pensionáty, kam se snaží všichni rodiče dostat svoje děti. Japonsko je zemí racionalisace bez nezaměstnaných, protože přeskočilo jeden vývojový stupeň, je to agrární stát s intenzivním sektorem průmyslovým, zatím co evropské průmyslové státy jsou především průmyslové s malou agrární základnou.

Domnívám se, že tyto postřehy německého autora jsou velice správné a ukazují jádro těžkého problému, s nímž bude evropským průmyslovým zemím zápolit při překonávání krise.

Nové a staré průmysly.

Také u nás — ve starých průmyslových zemích — můžeme zjišťovat nové a staré průmysly a jejich nerovný zápas o budoucnost. Typickým příkladem nového průmyslu je Bata. Tovární výroba obuvi je stará nejméně čtvrt století, byla zde již dávno před válkou, u nás právě tak jako v západní Evropě a především ve Spojených státech. Batovi se podařilo prorazit právě tím, že nebyl zatížen minulostí, že se netahal s tradicí jako se železnou koulí, že nemusel reorganizovat výrobu, nýbrž organizoval ji od samého základu podle stavu současné techniky.

Pravým opakem a příkladem starého průmyslu je textil, především bavlna. Zde tíží velké investice, stroje dnes již zastaralé, které nemohou nikdy dostihnout moderních podniků, s jakými pracují textilní závody v nových průmyslových zemích, na příklad v Japonsku. Kdybychom probírali jeden výrobní obor za druhým, přišli bychom na dlouhou řadu starých průmyslů, které budou mít neobyčejně těžké postavení při likvidaci krise. Neboť tato likvidace bude pozůstatvat především v omezení nadprodukce — domnívám se, že se tak nestane podle žádného předem stanoveného a mezinárodně dohodnutého programu, kterážto naděje naprosto selhala v Londýně, nýbrž pod daleko krutějším tlakem mezinárodní soutěže, což znamená vítězství silnějšího, tedy lépe vyzbrojeného technicky a kapitálově. Přes všechny celní hranice musíme posuzovat světové hospodářství jako celek, a zejména my, kteří nakonec můžeme určovat pouze produkci pro vnitřní trh, ale s tím vším, co je přímo i nepřímo odkázáno na export, musíme zápasit za podmínky, které jsou pro všechny stejné — ba dokonce pro země kapitálově silnější nebo pro země, odkázané jen malou částí národní produkce na export, příznivější než pro nás.

Kdybychom mohli určovat svůj hospodářský vývoj a tvořit pro něj nové podmínky, museli bychom tedy vycházet z dvou zásadních hledisek: omezovat starý průmysl bez ohledu na všechny sentimentální vztahy k tradici a také bez ohledu na všechny učiněné investice, které by prostě musely být

odepsány, a naproti tomu tvořit průmysly nové. Takové nové průmysly jsou na příklad chemie, celý průmysl slaboproudový, konstrukce speciálních nástrojů a řada výrobních odvětví, která teprve vznikají a u nichž nelze ještě dohlédnouti rozsah vývoje. Bohužel, netvoříme znovu svých soutěžních podmínek, nýbrž musíme se pouze přizpůsobit, táhneme za sebou svoji téměř stoletou tradici. Za takového stavu je třeba zkoumat objektivně, do jaké míry se lze uvedeným tu dvěma požadavkům přizpůsobit. Objektivně nemůže však posoudit situaci přímý zájemce, to může učinit jedině nezávislý, neinteresovaný sbor, který se postaví na stanovisko výrobního celku průmyslového i zemědělského a s tohoto hlediska bude hodnotit současnou situaci i vývojové možnosti a vyhlídky každé jednotlivé výrobní skupiny. Patrně se v této souvislosti ukáže, že i mnohá ze starých výrob má svoje existenční oprávnění přes soutěž lépe vybavené nové výroby, protože se může opřít o zkušenosti, o tradici, které nelze prostě přenést do jiného prostředí. Jako příklad bych uvedl prostějovský konfekční průmysl, který se již před několika léty pokusil zakotvit v Rumunsku, ale bez úspěchu, protože nenalezl dosti obratných krejčí, jakých má okolí Prostějova a Boskovic více než nadbytek. Možná, že jinde budou hrát roli zvláštní poměry, na příklad u chmele a sladu, u piva. Snad bude možno provést poměrně snadnou přeměnu produkce u mnoha podniků.

Uvádím tyto souvislosti právě dnes úmyslně, protože se začíná jednat konkrétně o

jakýsi hospodářský plán.

Je to ovšem zatím jen úzký dovozní a vývozní plán pro příští rok ve styku s malodohodovými zeměmi. Ale nebylo by dobře přehlížeti okolnost, že začneme-li jednou kdekoli s konkrétním plánem, nemůžeme pak přestat v polovině cesty. Příčinná souvislost, která se v hospodářství uplatňuje jako železný zákon, nutí nás pokračovati na každé cestě, kterou jsme jednou nastoupili. Náš hospodářský plán i vůči malodohodovým zemím bude jedině tehdy vyhovovat také pro budoucnost a bude jedině tehdy krokem k řešení krise, jestliže se již dnes bude hledět přizpůsobit dalšímu vývoji, což znamená, že bude mít na mysli nejen poměrně úzký okruh zájmů československých nebo malodohodových, nýbrž bude hledět k vývoji světovému.

literatura a umění

Václav Nebeský:

Československé umění ve světové tvorbě

III.

Doba individualnosti.

Nuže, srovnáme-li dnešní situaci se stavem věcí před válkou a zčásti ještě za války, nemůžeme nevidět, že je — v Čechách jako ve Francii — ze základu změněna. Ze staré předválečné modernosti nezbylo téměř ničeho. Ani stopy po nějak jednotném společném programu, jenž by mohl činiti nárok na obec-

nější platnost. Tušilo-li se před válkou dosti přesně, co právě asi jest aktuální, jak na otázky, jež se vnucovaly, nutno odpovědět, dnes s nějakou apriorní ideou modernosti nikdo by nepochodil. Nositelem hnutí nejsou programy. Nejlepší představitelé současného umění nejsou představiteli směrů. Moderností je dnes tolik, kolik je uměleckých povah. Pro jednotný program, jenž by mohl sdružit nejvýraznější osobnosti doby k spolupráci, schází všechen předpoklad jak životního tak i odborného rázu. Tedy především: určitá jednotná duchová náplň doby, do které výtvarné umění mohlo by se vetkat nebo proti které mohlo by se vzepřít jako proti tíživým poutům. Již impresionismus nemohl počítati s takovou slohotvornou základnou, zabíhající široko a daleko do života, a dal proto přednost tomu, převést malbu na veličiny čistě výtvarné ze vši vnější souvislosti se světem mimo umění. Ve větší ještě míře dovedly se — nemohouce jinak — obejít bez ní fauvismus a kubismus, stupňující pokusy o konstrukci a bsolutního obrazu. Obě hnutí, v nichž současné moderní umění má své kořeny, jsou po výtce hnutími ryze odborného rázu.

Posledním pojítkem, jež mohlo sdružit různosměrné umělecké energie, byla idea čiré a soběstačné výtvarnosti. Jakmile byla jednou její nosnost vyzkoušena, její možnosti zváženy, jednotlivé soustavy, jež se z ní rozvinuly, doceleny, nezbývalo, než aby vývoj se opakoval a tím vlastně zastavil, nebo aby docelené výtvarné soustavy naplnily se novým individuálním obsahem, jenž by je do nekonečna rozrůznil. Stalo se obojí. Vývoj současného umění, jež ať přímo, ať nepřímou navázalo na hnutí ze začátku století, nese se tímto dvojitým směrem. Individuelní koncepce nastupují na místa objektivních soustav, anebo dané výtvarné veličiny, získané původně tvůrčím postupem, se jen mechanicky rozmnožují a standardisují zcela racionálně jako osvědčené průmyslové značky.

Moderní bohatství osobností.

Situace je stejná ve Francii jako v Čechách. Tu i tam udal se vývoj shodným způsobem. Nikdo, kdo by si myslil, že má na modernost recept, kdo by chtěl soudit a vykládat, dle nějaké ustálené představy modernosti, nedovedl by vysvětlit, jak v době, kdy je moderní Picasso, je také moderní měšťácky museální Derain, rozkošnický distinguovaný Matisse, visionář a flagelant Rouault, bláznivý fantasta Dufy, rozběsněný extatik Soutine, dětsky zadumaný Utrillo, těžce zemité a při tom krajně citlivý Segonzac a v Německu zcela odtělesněný Klee. Kolik lidsky výrazných povah, tolik výtvarných forem. A mezi těmito vyskytuje se řada zjevů velmi původních, které se do žádného proudu netlačí, které však nebetyčně přechínají nad všemi, kdo jen vědí, v kterém kramě tu modernost odkoukat a z kterého časopisu se jí naučit. Chtít je vyloučiti z dnešního uměleckého živého dění jménem nějaké specifické modernosti, znamenalo by upřít době jednak největší část její umělecké náplně, jednak rys, jenž je pro ni nejvýznamnější. Znamenalo by zneuznat ji a nepochopit.

Všichni jsou stejně aktuální. Osobnost sebe mohutnější — dějiny nezrodily obrovitějšího uměleckého zjevu nad Pabla Picassa — není s to zvládnouti mnohovitvarnost soudobého živého uměleckého snažení a podříditi si je vlastnímu slohovému úsilí. Strhne jen slabé. Silní půjdou mimo, ve větší nebo menší vzdálenosti, ale nepůjdou s ní. Nechtějí se řaditi jeden za druhým, chtějí do dějin vstoupiti pokud možno vedle sebe. Program má každý svůj zvláštní, který by za nic nevyměnil, byť i za soustavu zdánlivě bohatší a pokrokovější.

V Čechách není „jednotného moderního slohu“.

V Čechách je situace podobná. Nemáme tu rovněž, na štěstí, tak jednotně moderního „slohu“, získaného cestou čistě mechanickou, jaký mají Němci ve svém expresio-

nismu s jedné, ve své Neue Sachlichkeit s druhé strany. I u nás je rozkyv poměrně stejně veliký, a vytvořila se tak situace, ve které není směru, který by měl přednost. I u nás osobnosti ční nad tábory. A jedině měřítko, dle kterého stav současného československého umění (stejně jako francouzského) nutno posuzovati, je stupeň a kvalita jejich osobních význačností, to, jak sami vymezují směr svému vlastnímu umění, nikterak to, jak jsou sami nějakým vznikajícím nebo již módním směrem nesení.

Mezi dnešním Špálou, Fillou, Coubinem, Procházkou, Benešem, Willy Novakem, kteří všichni vyšli z téhož původního expresionisticky fauvistického názoru, není této chvíle zdání nějakého společného slohového pojítka, jako ho není dnes ani mezi francouzskými spolubojovníky z prvního desetiletí století. Nebylo ho již mezi orthodoxním kubismem Fillovým a volnou geometrickou improvizací Čapkovou. Tím méně ho bylo mezi členy Tvrdošíjných, kteří znovu vztyčili na čas opuštěný prapor vysoké výtvarné ideality. Není ho mezi čirě niterním uměním Zrzavého a realistickým klasicismem Kremlíčkovým. Není ho dnes ani mezi staršími výtvarníky, kteří k problému čiré výtvarnosti dostali se teprve po letech zkoušek a tápání jako u Rady a Rabase. Není přirozeně po něm ani stopy mezi členy poválečné generace jako Šíma, Bauch a Štyrský; ani mezi nejmladšími jako Tichý a Fulla. I o současném umění v Čechách možno říci: kolik výraznějších povah, tolik modernismů. Jak vysvětliti tuto nápadnou proměnu?

Osamostatněním uměleckého citění a výtvarné inspirace, byl styk umělcův se světem přímé životní zkušenosti nejen zjednodušen, nýbrž i omlazen a rozšířen. Jakkoliv na začátku zájem se soustřeďoval skoro výlučně na zdůraznění objektivní výtvarné zákonitosti, musil nastati okamžik, kdy s vzrůstajícím rozvinem umělcevo duchového života musil se i tento život bohatěji a osobitěji odstínit a s ním rozrůznit i původní poměrně jednotné soustavy, metody a prostředky. Situace se v té chvíli obrátila.

Až dosud, t. j. až do chvíle, kdy malířství bylo po výtce, čistě odbornou záležitostí, styk malíře omezoval se do brovolně na čistě výtvarné vyrovnání se s námětem. Jeho vnitřní život přizpůsobil se prostě odbornému výkonu. Ve chvíli, kdy tvůrčí emoce vyčerpala své výrazové možnosti v tomto úzce odborném smyslu — docelily se i jednotlivé výtvarné soustavy, takže nebylo již co objevovat a vynalézat, zmocnilo se osamotnělé a osvobozené umělcevo citění samouzakonných výtvarných forem, aby s nimi nakládalo napříště zcela volně, jediň ve smyslu svých vlastních potřeb a sklonů. Úzce výtvarný cit rozvinul se v obsáhlejší cit básnivý. Obraz-báseň se datuje od této chvíle.

V Čechách opět proměna se udá, tenkrát jež bez jakéhokoli zpoždění, stejným způsobem. Můžeme dokonce zaznamenati s hrdoostí, že pokud jde o tuto druhou fázi, jež je ve skutečnosti druhou stránkou vývoje moderního umění, uskuteční se u nás zbásnění obrazu — až na jednu, dvě výjimky — v celku nezávisle na cizině, od níž jsme ostatně odříznuti po celou dobu války, kdy se právě nová orientace začíná ostřeji rýsovat a sama prokazovat jako nové samostatné výtvarné hnutí. I u nás ovšem jako ve Francii byli rozkolníci, kteří se nezotožnili, řekl bych obrazně, s oficiálním vedením strany a vedli od začátku výstavbu obrazu v individuálnějším smyslu. Vzhledem k programnímu kubismu je takovým outsiderem Josef Čapek. Ostatně již Kubišta bude samostatný duchový svět, jenž je stejně dílem výtvarníkovým, jako básníkovým. Špála začíná v téže době rovněž proti oficiálnímu fauvistickému pojetí rozvíjet v prostoru přísně hudebně rytmovaném své jásavé červenomodré písně. S Janem Zrzavým vstupuje posléze do českého umění malíř, jemuž je východiskem pouhý symbol čiré duchových existencí, jenž vtěsná se do formy výtvarné co nejzákonnější, ale ve svém rozvinu motivované již výlučně subjektivní melodií. Cesta

ke kresebným a malířským metamorfosám Šimovým do světa umělých věcí a tvarů je odtud otevřena dokořán.

Je-li kubismus jedním z druhů výtvarného básnění, jako že vskutku jest, třeba není jediným a není jen jím — není důvodu, proč by i výtvarná prosa nemohla býti stejně poetická, jako jí bývá zhusta v literatuře, po př. nekonečně poetičtější nežli mnohá náročná kubistická rýmovačka. Poetika jest ještě daleko skutečně poesie. Nestačí seznámit se s pravidly a zvyklostmi kubistické výtvarné skladby, aby se stal malíř básníkem. V tomto smyslu není kubistická metoda ještě zdaleka „tvůrčí“ ani specificky „duchová“, nýbrž napřed musí býti malíř básníkem, a pak teprve může býti ev. i dobrým kubistickým malířem.

Je-li malířská prosa, t. j. výraz, směřující k zhodnocení co největšího množství konkrétního bohatství vnější zkušenosti, tak jak se o ně pokoušel realismus a naturalismus, výrazem schopným výtvarné organizace ve smyslu oné vyšší umělé jednoty, nutno hledati stopy moderního umění i ve směrech, kde abstraktní syntetická vazba a zkratka je nahrazena pluralistní organizací detailů, kde kompozice podržuje tedy plynulý tok, rozrůžňovaný od bodu k bodu. Z českých malířů kromě Coubina, Rady a Beneše, o nichž jsme již mluvili, nutno i Rabasův vášnivý chvalozpěv polí a lesů z posledních let směřující k hutnějšimu a citovějšímu prolnutí látky jejich barevným a kresebným ztužením považovati za charakteristický příklad snahy o výtvarné probásnění obrazu.

Ismy — nepřítel modernosti.

V lůně samého moderního umění vstal tu a tam jeho největší nepřítel: modernismus, automaticky množený ve směrech hlavních výtvarných soustav, kolektivních i individuálních, aby na místo nových živých útvarů podával standardisované — ismy. Stačilo některý takový ucelený a uzavřený systém nebo některou jeho fázi prostě reprodukovat — tak vznikl ten — ismus nejjednodušší a nejprostodušší: picassismus, matissismus, derainismus, ultrillismus atd., nebo vybrati souhrn příbuzných si prvků takového systému, na př. elementy plastické, barevné, architektonické nebo naturální, vytrhnouti je z celku a pěstovati osamoceně zcela po zahradnicku jako nějakou výtvarnou specialitu (orfismus, plasticismus, konstruktivismus, poetismus, verismus atd.). Každý našel si tak úzké pole, kde předstíral dutou a křiklavou originalitu. To jsou ty prvky jednoduché — ismy, ale jsou i — ismy složitější. Ty, jež vznikají na zpestření umění kombinací jednotlivých tvárných motivů z různých soustav buď jednoho nebo několika autorů, buď jednoho nebo několika směrů. Tak vzniká staronový — ismus, eklekticismus, jenž přirozeně má největší úspěch. A „moderní umění“ takto uměle rozpložené mohlo zaplaviti svět.

Racionální standardisací výkonu zapadla výtvarná práce do celé vnější mechanické organizace dnešního života. Umění přestalo býti plodem kultury, aby se stalo mrtvým produktem moderní civilizace, užitkovým předmětem na výzdobu bytů poválečných parvenuů, zámožských barbarů nebo vzdělaneckých snobů. Doba secese bude se zdáti nevinným rozmarem proti té nepřehlednutelné spoušti, kterou napáchala — ismusová velkovýroba. Moderní umění se nosí, jako se nosí krátké nebo dlouhé sukne, široké klobouky nebo miniaturní. Podprůměrný malíř je moderní à la Picasso, à la Matisse, à la Derain, à la Modigliani, à la Utrillo, nebo à la všichni dohromady, je co nejmodernější, při čemž stupeň modernosti se měří výši absurdnosti a vyzývavosti, množstvím dada, jež obsáhne — z neschopnosti, z lenosti, ze snobismu, z vypočítavosti nebo, což je nejhorší: ze zásady, z tupé viry v modernost, v jakési soběstačné pokrokářství, naprosto ne z nějaké osobní potřeby, nutnosti a osudovosti.

Moderní umění — hledání sebe sama.

Subjektivní rozrůžnění výtvarné formy je spontánní reakcí proti širokému proudu mechanisace, jež na současného

člověka doléhá se všech stran, a jehož jednou složkou a formou jest i mechanisace umělého výrazu. S hlediska historikova možno toto hnutí, jež zasáhlo všechny živé a tvůrčí síly současnosti definovati jako odpor ke každé ucelené výtvarné soustavě, jež za daných okolností nemohla by se uskutečnit jinak, než právě jen cestou čistě mechanickou, čili v podobě předem mrtvého — ismu. Sloh v umění vzniká docela jinak nežli — ismus v průmyslu nebo politice.

Řekl jsem, že dnes moderností je tolik, kolik je autentických uměleckých povah. V tom jde současné umění otevřeně proti své době. Chce uskutečnit, na co jeho doba nestačí. Je nečasové a nad svou dobu, jako ve své vrcholné kvalitě každé opravdu zdařilé umělecké dílo. Jeho soužití s dobou je tedy naprosto svobodné. Přejímá-li z ní své problémy, má jenom ze sebe své způsoby jejich řešení.

V úhrnu tří desetiletí je toto zniternění dnešního umění jen důsledným rozvinem a doplněním vůdčí snahy ze začátku století. Tehdy šlo o pravost výtvarných prostředků jak vzhledem k přejímaným výtvarným konvencím, rutinám a cizorodým příměskům, tedy o formu a pravost po výtce objektivní; dnes, kdy pojem čiré výtvarnosti jest jasný, hledá pro ni současný člověk hutnější a současně bohatší obsah, než jaký může nasugerovat holý rozvin barevného předmětu. Nic přirozenějšího, než že obrací se pak k jediné realitě, jež mu zbývá a o které nemůže míti pochybnosti: ke svým čistě osobním dispozicím, pokud je má jen trochu rozvinuty a cítí, že právě ty jediné nebyly mu naočkovány, t. j. pokud alespoň ty proň neklamnou realitou mohou být. Tedy o formu s převahou prvků subjektivních. Surrealismus je něco takového, ale již předválečný Utrillo a, ne-li již od r. 1923, tedy najisto — poslední Picasso.

Nestačí býti upřímným, aby byl člověk pravdivým. Aby mohl býti člověk pravdivým, musí tu napřed nějak v sobě plně být. Moderní umění je tak trochu hledáním sama sebe, v našem poměru ke světu, v nás samých. Nikdo nemohl proto také vystihnouti povahu celého dnešního umění lépe než Picasso sám, když u příležitosti vernisáže své velké souborné výstavy označil je před rokem jako „Umění deníku“.

Vskutku, romány, novely, divadla, essaye možno psáti o čemkoliv, co děje se jen kolem nás, nebo co si jen vymyslíme. Stejně lze malovati zátiší, krajiny, výjevy z ulic, interieury a kompozice, ať si je odporujeme ze skutečnosti nebo vybájíme, stejně bez hlubší účasti a vlastního rizika. Deník však psát a malovat ve slohu deníku dovede jen ten, kdo má současně také, co říci o sobě, kdo tedy je s to růsti na vlastní pěst a vlastní odpovědnost. A pouze ten také, kdo nabit je tím, co by mohl říci i o sobě, dovede vyčítit, pochopit a věrně zobrazit, co děje se i kolem něho.

život a instituce

N. Melniková-Papoušková:

Sovětské hračky

Revoluční hnutí a hračky.

Každý umělec, není-li lyrikem, čerpá pro svou tvorbu velmi zvenčí. Ruský sedlák, který dělal hračky, čerpal pro svou práci buď z všedního života nebo z toho, co jej nena-dále překvapilo zvenčí. K prvnímu druhu věcí patří všechna domácí a některá divoká zvířata, zejména medvěd, kterému se dávají vlastnosti lichotivé a který bývá často zobrazován jako chůva nebo muzikant; dále polní i domácí práce a posléze všelijaká obveselení: houpačky, jízda na saních, tanec při harmonice, pití čaje atd. Nesmíte si však myslet, že tyto hračky jsou výlučně realistické; dává se jim často pohádkový

kolorit a někdy i forma. Mezi vjatskými hračkami se na příklad vyskytá kromě obyčejných kachen také kachny parádní, pokryté čímsi uprostřed mezi přehozem a lemovanou čabrou, křiklavě pomalovanou.

Dosti často však se můžeme mezi hračkami setkat také se znázorněním jevů, nesouvisících přímo se selským životem, nebo s takovými, jež řemeslníka překvapily svou neočekávaností, veselostí nebo ukrutností. Do tohoto druhu nutno zařadit hlavně nádherné dámy a kavalíry, oblečené podle módy z dvacátých a čtyřicátých let minulého století, kteří zůstali tak oblečení dodnes. Muži bývali často oblečení do vojenské uniformy, připomínající přes svou fantastičnost lesklou napoleonskou epochu. Poněvadž pán, velkostatkář, býval za starých dob téměř vždy voják, selský umělec jej velmi často znázorňoval na koni v barevném fraku, ale s epauletami a vysokánským cylindrem. Současní sovětské historikové hraček zařadí tento druh mezi hračky revoluční, spatřující v něm satiru na život vznešených tříd; dovolíme si o tom pochýbovat, neboť nehoráznost obleků a pós všech těchto šviháků a parádníků nutno přičísti bujně fantasii lidového umělce, a patří do téže kategorie jako červené koně nebo zelení psi s pozlátkem. Revolučnější, či správněji více protestující hračkou může býti nazvána pohyblivá skupina, zobrazující tělesné potrestání sedláka. To ovšem nebyla hračka v přímém slova smyslu, nýbrž drobná plastika stejně jako „zavraždění Ivana Susanina Poláky“ nebo „Obrana Kremu proti Francouzům“. Vůbec nutno říci, že historikové tohoto žánru nerozeznávají bohužel dostatečně věci, dělaných pro děti, od těch, jež byly určeny pro dospělé. Ze starších dob se zachovala satirická figurka mnicha, nesoucího na zádech snop, v němž je schována nahá žena. Tato věc má svou dosti zertovnou historii, jež zároveň ukazuje, že podobné ideje a náměty lid dostával většinou zevně. Na konci 18. století byla na toto téma zhotovena ve Francii laciná rytina, která se v Rusku dost rozšířila mezi tak zvanými voltairiány. Podle ní byla asi za 30—40 let udělána v jedné malé továrně na porculán, jež obsluhovala většinou měšťanstvo, porculánová soška, jejíž výroba byla pak soudně zakázána. Minulo opět několik desetiletí, a totéž téma, velmi zjednodušené, rodí se znovu v rukou vesnického mistra, který asi uviděl někde onu dosti vzácnou porculánovou tretku. Je zajímavé, že i tehdy ji pronásleduje policie, byť s menším úspěchem než po prvé.

Politicky-revoluční hračka či správněji zábavný předmět pro dospělé vyskytá se doopravdy teprve souběžně s revolucí. Tak byla vyrobena dřevěná hračka, nazývající se „Samoděržaví“ a představující cara, sedícího na jakési hydře, jež zase spočívá na hlavách tří strážníků. Věc je provedena hrubě a je patrné, že byla inspirována zevně. Netvrdím, že ruský selský lid nebyl naladěný revolučně, skutečnost ukazuje opak, ale pojem hydry absolutismu byl mu ovšem cizí. Do téhož druhu věcí patří na příklad spící domovníci — metaři, kteří bývali v Rusku téměř vesměs ve službách tajné policie a svým spánkem ztělesňují konec nebo oslabení úřední moci; komické zobrazení policajta jako strádanky atd. Podle slov informovaných odborníků existovala prý hračka „dělník v okovech“; ze sympatií k hrdinovi byl jeho zevnějšek i oblek velmi zidealisován.

Od starého k novému.

A tak vidíte, jak hračka nebo jí příbuzná lidová drobnůstka přechází pozvolna od starého k novému; to není přerod a tím méně znovuzrození, nýbrž jen omlazování. Přímé klasické jsou v tom směru změny, které prožila hračka nazývající se „Objedalo i opivalo“ (Obžera a ochlasta). Byla to dosti velká dřevěná figurka, představující sedícího člověka; do otevřených úst mu letí — připevněné na drátěný kruh — husy, kachny, slepice, šunky, salámy. Ve skutečnosti to není

nikdo jiný než Gargantua, opěvaný Rabelaisem a udělaný podle lidové francouzské rytiny, jež se svého času dostala do Ruska a tam se zalíbila. „Objedalo“ byl původně oblečen do tureckého kaftanu a turbanu. Tu však přichází hájení Sevastopolu a tu se stává kozákem, který už nepolyká husy a šunku, nýbrž miniaturní Angličany a Francouze. Za balkánských válek se stávají jeho oběťmi Turci, za rusko-japonské války Japonci a za světové války polykal Němce. To je poslední etapa, kterou jsem ještě viděla, je velmi možné, že později si pochutnával na bílých důstojnících a Polácích. Slovní antimilitarismus sovětské žurnalistiky by tu nemohl být na překážku, neboť loutky rudých vojáků a námořníků se vyrábějí z měkkého materiálu v SSSR. ve velkém počtu jak pro domácí spotřebu tak i pro vývoz, jak můžeme číst v časopisech „Krasnaja Nov“, „Krasnaja Niva“ a „Večernaja Moskva“.

Přerod a převlékání hračky není cizí ani sovětskému režimu. Tak v pohyblivé hračce „Pití čaje“ nahradili řemeslníci zámožné sedláky populárnějšími a oficiálnějšími rudými vojáky. Ještě prostěji přizpůsobili současnosti „Děda Mráze“, který v Rusku nahrazuje do značné míry našeho Mikuláše; z této pohádkové postavy udělali drvoštěpa tím, že jí dali do ruky kromě stromku také sekeru a přistříhli trochu příliš patriarchální bílou bradu. Sergijevští řemeslníci zmodernisovali také šaška, metajícího kozelce; nejprve jej nazvali „fyzikulturníkem“ (tělocvikářem) a pak setřeli s tváře cirkusové pomalování. Když se však obchodník nebo řemeslník začíná stýj co stýj honit za moderností, protože ví, že jinak může zemřít hladem, pak jeho přizpůsobivost a nevkus nemají konce. Na tomto principu je založena hračka, která se nazývala „Čubarovci“. Kdo sleduje alespoň trochu veřejný život v SSSR, musí se pamatovat na odporný zločin, kdy v Čubarovské uličce v Moskvě byla zvěřsky znásilněna celou tlupou jedna dívka. Tento fakt měla právě připomínat hračka, skládající se z posuvných plošinek, na nichž byly připevněny utíkající postavy dívky a mužů. Při posouvání se dívka octla vpředu a za ní se řadili pronásledující mladíci. Ke cti ruských hračkářů budíž řečeno, že alespoň nedělali takových krvežíznivých hraček, jaké se nám zachovaly po francouzské revoluci, kdy se dětem, mimo jiné také uvězněnému dauphinu, dávaly miniaturní guillotiny, aby se učili na ptáčích stínání hlav. Jen zdaleka připomíná takovou hračku švihadlo, jehož držátka představují obešence. Za existenci takové hračky ostatně neručím, protože o ní píše jen podle cizího vyprávění.

Co daly sověty hračce.

Sovětská revoluce činila si nárok nejen na přeměnu politických a sociálních řádů, nýbrž i na úplnou přestavbu způsobu života na základě nové proletářské psychologie. Teoreticky je to zcela pochopitelné, protože ruský marxismus nebyl učení o sociálních zákonech a socialismu, nýbrž vyznáním určité skupiny lidí věřících, jako jedna hrdinka Čechovova „Strýčka Váni“, že „za dvě stě, tři sta let bude lepší život a spatříme nebe v démantech“. Rozdíl byl jen ve lhůtě, jež se dávala světu k nápravě. Čechovovi hrdinové byli lidé pomalí, slovem, rozkládající se inteligence, a doufající pevně v příští pokolení, odměřovali dvě stě — tři sta let; bolševici se bili, dupali nohou a říkali jako hrdina z pohádky: „na mé přání a na štíci rozkázání“ — zítra musí být všechno dobré a nové. Zatím můžeme říci jen tolik, že i vynikající komunisté, na příklad Lenin a Trockij, nejednou ukazovali na to, že je snadnější změnit chod politiky než života a jeho projevy.

Z příkladů, jež jsme uvedli v předcházejících oddílech, vyplývá, že ani hračka nemohla ve svém životě přeskočit určité nezbytné fáze. To, co lidová hračka prožila v SSSR. v posledních letech, nebylo nic jiného než boj tradiční a vžitě formy s obsahem, který jí byl cizí a byl jí vnucován zvenčí.

Sám N. Ceretelli, který nedávno vydal dílo o ruské selské hračce, uznává, že „bylo by neobyčejně zjednodušené si myslit, že se hračka změnila (my dodáme, bude se měnit) přímo pod vlivem „sociální politiky“. Ale přes to o několik stránek dále ujišťuje, že v posledních letech pozorujeme pronikavou změnu tematiky, rozuměj opravdové a nikoli nastrčené. — Taková nová tematika, přec jen všípená zevně, projevuje se snad jen v protináboženských hračkách, jako jsou dřevěné kuželky v podobě kněží, bi-ba-bo jako jeptišky v slavnostním rouše a tak zvaných „matrjoškách“, to jest dřevěných figurkách, vkládajících se jedna do druhé; dříve měly podobu vesnických žen nebo bojaryň, pomalovaných jasnými barvami, nyní je to Bůh otec s holubicí — Duchem svatým, Mohamed, Buddha, římský papež, archijerej atd. Svou formou jsou tyto hračky určeny nejmenším dětem, kterým je takový obsah stěží dostupný.

Že nejen s lidovou, ale vůbec s každou hračkou není v SSSR. všechno v pořádku, o tom na příklad svědčí, že roku 1930 uznala státní plánová komise nutnost vytvořit spěšně nové uspořádání výroby hraček. Válka a později revoluce a nedostatek peněz u obyvatelstva oddělily Rusko od Evropy a téměř znemožnily dovoz hraček do Ruska. Kromě domácích řemeslníků dodávala hračky na ruský trh Varšava a Riga, které nyní jsou mimo hranice. Zdálo by se, že ruská výroba hraček nabude takového širokého pole působnosti jako nikdy; a přece vidíme obraz přímo opačný. Válka zničila hlavně střediska domácích řemesel, odkud většina pracovníků povolána na frontu; nezachraňují ani špatně organizované artěly. Nouze a hlad, které přináší revoluce, dovšňují věc — jedni mají jiné starosti než kupovat hračky, a druzí jiné starosti než je dělat, když se musí jezdit s batohem pro chléb a brambory, a když ruce, vystydle zimou, nemohou udržet potřebný nástroj. Ale i hračkaři, kteří přežili tuto dobu a vrátili se ke svému řemeslu, octli se tváří v tvář novým obtížím. Rusové se vždy chlubilí bohatstvím své země, ujišťovali, že Evropa by bez nich dávno zahynula hladem, ve skutečnosti to bylo naopak. Jakási zvláštní životní nepraktičnost a plýtvavost vedly k tomu, že v SSSR. se po revoluci začal pociťovat nedostatek věcí, u nichž by se to nejméně čekalo, mimo jiné také surovin. Tak nebylo lípového dříví k vyřezávání, nebylo barev na nátěr, olova k letování, zámečků k drobným škatulkám, některých hmot na hrncířskou polevu, řezbářských nástrojů, potřeb k vypalování.

Ježto dále lidová hračka jako produkt selské třídy, který nebyl u bolševiků v přízni pro své „kulacké“ ideály, byla odsouzena k vědomému ničení, snažili se ji nahradit hračkou proletářskou, z oboru výrobního. Ale i o této „frontě“ se ukázalo, že není na výši, jak můžeme soudit podle toho, co se píše v sovětském tisku. Tak v srpnu 1933 vyšel ve Večerní Moskvě článek pod slibným názvem „Sovětský Norimberk“, kterým se rozumí sergijevská osada. Tam čteme tyto řádky:

„Umělec dlouho nešel pracovat do hračkařské výroby. Na tom mají zčásti vinu družstevní organizace, které pokládaly umělce za zbytečného. Zagorsk, ležící blízko centra, měl nejlepší podmínky. Avšak uměleckého vedení v hračkařské výrobě zagorské dlouho nebylo. Teprve před rokem, kdy se sem přestěhovalo museum a pak i experimentální ústav hračkařský, začali hračkařští mistři a dělníci hračkařských továren chápat, že nová tematika potřebuje nových forem. K vytvoření těchto nových forem hračky nutno nejprve vykukat nový typ umělce, pracujícího speciálně v hračkařské výrobě. Na západě je to známo dávno. U nás dosud vystupují v hračkařské výrobě umělci jen pohostinsky. Nyní se ukazuje, že i tato pohostinská vystoupení jsou plodná. Vaginovi a Jefimovovi se na příklad podařilo předělat od základu zvířecí „hračku“; místo starých neživotných kraviček a koníčků — kousků dřev nabarvených jako zvíře — objevily se úhledné, mistrovsky vypracované hračky. Skupina mladých umělců vymyslela vtipné nevelikou kolchozní hračku, dávající dítěti jasnou představu o procesu nejdůležitějších zemědělských prací. Malíř Andrejev vytvořil řadu zajímavých vzorů sovětské vojenské hračky. To vše jsou

zatím jen pokusy. Družstevní organizace posílají novou sovětskou hračku na trh dosti pomalu. Zvláštní metodické byro, utvořené při lidovém komisariátu osvěty, zachovalo se k hračce z jakési příčiny s puritánskou přísností. Mezi „nepříjemné“ se dostaly všechny zábavné hračky (na příklad figurky šaška, udělané slušně podle zahraničních vzorů), „příjemnými“ se ukázala řada umělecky slabých, často kýčářských a zjevně „přízůsobených hraček“.

Ještěže se už občan Berezak, autor citovaného článku, zmínil o kolchozní hračce, tu musíme říci, že jeho chvála není na pravém místě. O této hračce můžeme soudit podle fotografií, otištěných v jednom sovětském ilustrovaném časopise. Není to na první pohled nic jiného než před válkou obecně známý hospodářský dvůr, dělaný při tom podle všech známek podle starého zahraničního vzoru, neboť mezi zvířaty vidíme nepříliš populárního v Rusku osla. K tomu souboru jsou připojeny hospodářské stroje, ale nefungující, nýbrž jen vyřezávané ze dřeva. Nutno však říci alespoň slůvko na obranu vyřezávaných dřevěných hraček. Měl-li autor článku na mysl tovární výrobu, pak ta užívala zpravidla nikoli dřeva, ale papírové masy; řemeslnická práce však přes svou velkou láci a primitivní výrobní prostředky dosáhla jak hlubokého realismu, tak uměleckosti. Dále se v sovětském tisku dělá velká reklama jako něčemu novému a svérázně sovětskému: skládací kovové hračky „Mecano“, nám všem na západě dobře známé. Na její výrobu existuje v Charkově dokonce zvláštní továrna, ale k její existenci nebylo naprosto třeba revoluce, právě tak jako ke stavbě železnic, vodovodů a elektrificací, které se z jakéhosi nedorozumění pokládají za výmnoženost komunistického proletariátu.

Vratme se k uvedenému citátu. I sovětským odborníkům se asi zdá nenormálním, že se zábavná hračka dává do starého železa a nahrazuje se výlučně ideologickou. Je patrné, že při zpracovávání hračky se nehledí na dětskou radost, jako vůbec celý režim podceňuje lidskou individualitu. Suchá idea, jež má preparovat děti tak, aby se z nich v budoucnu stali stejnotvární sovětské občany, dominuje zjevně v instrukcích o výrobě hraček. Proto vidíme místo nesmyslné mnohdy, ale veselé věci, kterou dávala dětem řemeslná výroba hraček, dřevěné jeřáby, traktory, tanky, které se uvádějí do pohybu provázkem.

Osud hračkařů.

Jak z předchozího patrné, ruská lidová hračka se dělala po domácku buď sedláky ve volných chvílích nebo drobnými řemeslníky, kteří dědili všechny své informace a často i umělecký prostý talent z pokolení na pokolení. Tento zjev je ostatně příznačný pro všechno lidové umění a u nás v Československu to pozorujeme až dosud. Tito výrobci bývali zřídka také prodavači. O masopustě v Petrohradě nebo o první postní neděli a na Květnou neděli v Moskvě, kdy se konaly zvláštní trhy, jež v naší době degenerovaly na veselice, bylo mezi sudy kyselého zelí, mezi nakládanými a sušenými houbami, mezi komediantskými boudami, z nichž vykřikovali své žerty „dědi“, mezi kolotoči a podivuhodnými panoptiky vidět i široké sáně, naplněné veselým pestrým zbožím. Zde bývaly hliněné výrobky z Vjatky, dřevěné z Trojice-Sergijeva a vladimírských vesnic, přivážené přímo těmi, kdo je vyráběli, a kupované měšťany pro radost a potěšení dětem. Ale to byly ovšem výjimky; jinak šlo vše skrze prostředníky, vždyť i zbožní poutníci, kteří přijížděli do kijevské nebo trojicko-sergijevské lavry, nekupovali jich u řemeslníků, nýbrž u „baryšníků“ — překupníků, kteří na tomto drobném zboží vydělávali 50 až 150 procent. Překupníci také přísně střežili před měšťanskými kupci adresy výrobců. Tento detail souvisí těsně s celým rázem poloprůmyslové lidové tvorby, takže chceme-li se dovědět přesné místo výroby hraček na Šumavě, v Orlických horách nebo na Českomoravské vysočině, musíme se často i u nás uchýlovat ke lsti,

přes to, že nemáme nejmenšího úmyslu konkurovat s prodáváči.

Nejzdatnější řemeslníci učinili již asi r. 1910 pokus spojit se v artěle, které by měly své krámy ve velkých městech. Obchod se vyvíjel pomalu, díky však různým mecenášům přec jen značně pokročil. Válka a revoluce smetly téměř vše; jakmile však život začal nabývat zase poněkud klidnějšího rázu, byla tato otázka postavena znovu. Přes světovou a občanskou válku bylo ještě mnoho lidí, kteří nedovedli dělat nic jiného než hračky. Jako „bogomazové“ — malíři ikon — z Palěchu a Mstěry přešli od náboženského malířství k světskému, tak i hračkaři byli nuceni zanechat svých starých poetických forem a chopit se výroby zvedacích jeřábů a plyšových krasnoarmějců. Sovětský stát, který chce nejen ovládnout každou výrobu, ale nedopouští vůbec soukromé iniciativy, začal se zajímat o domácí řemeslníky nejen jako o výrobce předmětů, chtěl využít jejich dispozic a schopností a předělat celé složení jejich života a ráz práce. Nejprve se užilo staré metody, to jest sestavování artělů, do kterých se uváděli vůdcové uměleckého a ideového rázu, čímž se nejen měla povznést kvalita hraček, nýbrž i životní úroveň řemeslníků. O tom, jaká je nová hračka, jsme již mluvili; pokud jde o mzdu těchto lidí, pracujících už nejen doma, ale i ve speciálních budovách, připomínajících velmi továrny, uvedeme několik dat: roku 1929 činila měsíční mzda 35 rublů, roku 1930 58 rublů, r. 1931 80 rublů, r. 1932 100 rublů. Uvážíme-li, že na volném trhu stojí 1 kg sádla 40 rublů, 1 kg cukru za novou sníženou cenu 15 rublů, boty 100—120 rublů, pak i v tom případě, že tito řemeslníci dostávají produkty na lístky, to jest o polovic lacinější, pak přec jen nemohou znát nijakých přebytků. Ideál životního blahobytu se asi příliš nezměnil od dob válečného komunismu, kdy se zpívala polooficiální píseň:

Ach, kartoška — objadění,
Pioněrov ideál.
Tot ně znaet naslažděníja,
Kto kartošky ně jedal.

Ach, brambory — jídlo do syta,
pionýrů ideál.
Ten nezná rozkoše,
kdo brambor nejedl.

Většinu výdělků je na překážku špatná kvalita dříví pro řezbáře, špatná barva, nedovednost pracovat přesně podle objednávky a také nedostatek importního materiálu, na př. zámečků atd., o čemž jsme ostatně již mluvili.

Téměř nepozorovaně se tyto transformované artěle staly skutečnými továrnami, kde pestrá řemeslná hračka ztrácí svůj osobní půvab. Svěho času napsal Lamartin verš:

„Ó věci bezduché, což u vás je duše?“

Ve svém životě dal jako v pokračování tohoto verše kladnou odpověď: ano, tak zvané neživé a neoduševněné věci mají svou zvláštní duši, která trpí útliskem stejně jako duše lidská. Za sebe dodáme, že tato duše byla vyhnána, umrtvena v ruské lidové hračce, která v naší době skončila staletou existencí.

Jestliže však hliněná nebo dřevěná hračka sama nedovedla a nemohla protestovat, pak přec jen se mezi mistry našli někteří, kteří postavili své argumenty, pravda, mnohdy dosti naivní. Už roku 1920, kdy je chtěli zorganizovat do továren, někteří prohlásili, opírajíce se o svou ryze uměleckou zkušenost, že pravá hračka se strojem neudělá, protože „má ráda ruku a přesné oko“. Dále vystoupili proti těmto plánům jako proti násilí nejlepší mistři, kteří chtěli pracovat samostatně. Zvítězila ovšem většina, ale přec jen zůstali jednotlivci, kteří stojí nebo stáli stranou, pracující po svém. Tak loni zemřela daleko Vjatky stařena Merzina, snad už jediná, která dovedla lepit ona okouzující bílá i pestrá zvířátka, dámy a kavalíry, které budou brzy hledat historikové a sběratelé jako nejvzácnější dokumenty. O jiném takovém rovnocenném mistru, Laréionu Zotkinovi, který dělal hlavně zvířátka, zmi-

ňuje se ve své knize i Ceretelli. Byl to, jako ostatní, sedlák, který znal kromě toho i hrncířství a žil ve vesnici Abaševu v středovолžském kraji.

„U L. Zotkina“, vypráví autor, „jsem získal několik píšťalek a „paniček“. Jedna ze Zotkinových píšťalek je neobyčejná svým subjektem. Zobrazuje psa, před nímž, stojíce na zadních nohou a opírajíc se mu o prsa předními, stojí štěně. Už podle této hračky možno soudit o bezprostřednosti a nadání mistra. Příští léto jsem byl opět v Abaševu. Se Zotkinem jsme se setkali jako starí přátelé. Rozhodnuv se udělat mi slíbené hračky, uchopil se v plném proudu polních prací hlíny, rozpálil pec a pustil se do milovaných hraček. Za krátko přivezl mi Zotkin, svátečně oblečen a doprovázen také svátečně oblečenou ženou, koš hraček. Měli jste vidět, s jakou láskou a něžností vytahoval z košíku každou věc, hladě je něžně rukou a zároveň mi pohlížeje do očí, hledaje souhlas se svým mistrovstvím. Vytahuje z koše hliněné psy, co do formy naprosto stejné, ale různě obarvené, Zotkin držel dlouho jednoho z nich, hnědého se zelenou hlavou, celého pokrytého stříbrnými hrášky. „A tohle je báječný pes“, řekl s jakousi zvláštní něhou v hlase, jako by se mi snažil vyjádřit, že tento pes není prostě pes, ale nějaký zvláštní, nějaký „báječný“ pes. Přesvědčivý tón hrncířův i krásná hračka mne přiměly uvěřit, že mám před sebou „báječného psa“. Nejlepší z hraček L. Zotkina jsou ty, které představují zvířata a dravce. Z jeho domácích zvířat mám berana, kozla, krávu, kachnu, krocana a kohouta.“

A tento mistr, který byl s to opustit potřebnou práci, která mu dávala s rodinou živobytí na celý rok, také zemřel zcela nedávno, nevstoupiv do žádného kolektivu. Poslední z této svérázné galerie, o němž se chci zmínit, je Pičugin z trojicko-sergijevské osady. Nelze říci, že je nejnadanější, ale ve svém kraji je nejlepším mistrem a neaktivnějším protestantem. Je ještě na živu, ačkoli nese břímě let. Přes všechna přesvědčování a různé vlivy nešel do továrny, kde dělá hračky i jeho syn. Sám žije v tmavé maličké chaloupce, opakuje a obměňuje svou oblíbenou věc — šaška-muzikanta. Je to nevelká veselá figurka, vybavená jednoduchým mechanismem, jehož tajemství však Pičugin nechce sdělit, která drží pod bradou ideálně provedené minaturní housle a po natažení péra se začíná krotit a bít do bubnu. Před revolucí Pičugin vystavoval své věci nejen doma, ale i za hranicemi, odkud má mnoho odměn a diplomů, rozvěšených po stěnách chaloupky. To jsou ti poslední mohykáni, kteří dělají ještě starým způsobem prostou, ale milou ruskou lidovou hračku.

V ý v o z.

Kromě kožišin polárních medvědů, lnu, dřeva, koží a ještě jiných věcí se SSSR pokouší vyvázet také exotiku. K ní patří na prvním místě carské klenoty, nábytek, stříbro, které vášnivě kupují boháči všech zemí, kteří viděli dvorský život jen v kinematografu; dále přicházejí starožitnosti, na př. ikony, obrazy, starý nábytek, kostelní roucha, orientálně-asijské výrobky a posléze lidové umění, upravené podle potřeb a požadavků průměrného Evropana. Nejlepší malíři z Palechu pomalovávají pudřenky a tabatěrky, tkalci brokátu vyrábějí černí kabelky a střevíce, vyšivačky si kazí oči nad ubrusy a ubrusky. Myslím, že bude zajímavé nejen pro kupce, ale i pro naše výrobce znát cenu na příklad takových sovětských výšivek v Evropě. Je zcela pochopitelné, že v stálém shonu po valutě sovětské národohospodáři stlačují do krajnosti ceny exportního zboží, ale i při dumpingu nutno zaplatit alespoň práci ne-li už celou výrobní cenu. A tak ručně vyšíváný ubrus 3 metry dlouhý s 12 rovněž ručně vyšívánými ubrusky lze v některých evropských státech koupit za 140 Kč. Podobný ubrus, vyrobený u nás na Slovensku nebo v horách se prodává nikoli v obchodech, ale roznašečkami-překupnicemi nejmeně za 800 Kč. Jak známo cení se tato práce u nás neobyčejně nízko u srovnání s Anglií nebo Francií, protože ji dělají ženy po domácku. Taková vyšivačka ve čtyřiceti letech buď slepne nebo značně ztratí zrak a s vykořisťujícími je překupníky se vede boj. Bylo by zajímavé vědět, kolik dostává

vyšivačka za takovou práci v SSSR a jak může žít při tamní drahotě předmětů denní potřeby.

Podle toho, co se píše v časopisech v poslední době, stává se hračka stejně jako drobné věcičky z vyřezávaného polodrahokamu a slonoviny vývozním předmětem. Přiznám se, že se mi dosud nepoštěstilo, ač se o tuto otázku velmi zajímám, spatřit v žádném evropském státě, kam jsem přijela, jediné exportní sovětské hračky. Je ostatně velmi možné, že jsem hledala špatně nebo nedovedně.

Podle dat, která se nám podařilo najít, vyváží se za hranice asi 50 procent všech hraček, vyrobených v SSSR; co to znamená reálně, těžko říci, protože absolutních a nikoli procentuálních čísel o celkové hračkářské výrobě není. Kromě toho, chceme-li si věc alespoň trochu ujasnit, musíme mít na zřeteli, že do kategorie hraček se při vývozu zařazují jak tovární výrobky tak i lidové hračky mistrů, kteří ještě zůstali na živu a všelike krabičky, doutníková pouzdra, pudřenky atd. vyráběné více nebo méně umělecky domácími řemeslníky a malíři. Sovětský loutkařský průmysl se dokonce pokouší v některých směrech přizpůsobit své zboží vkusu evropského kupce; jaká je tam však představa o zahraničních mravech a životu, možno soudit podle dvou úryvků, jež se také týkají hračky. První citát beru z Večerní Moskvy:

„Zahraněční hračka posledních let je také velmi příznačná pro epochu zahnívání kapitalismu. Poválečná zahraniční hračka je zpravidla hračka fantastická, často s mystickým odstínem. Dostávají se do oběhu hračky pro dospělé, ozdobující boudoiry, ložnice a automobily, které fakticky hrají úlohu amuletu. Objevují se i futuristické a bezpředmětné hračky.“

To už je pravda: kdybys žil sto let, zemřeš jako hlupák. Jestliže jsem nemohla přísahat, že v našich obchodech není sovětské exportní hračky, pak mohu přísahat a dokonce dát ruku do ohně na to, že u nás není mystické hračky, nepokládáme-li za mystiku yo-yo, které se přehnal přes celou Evropu, a podobné hlouposti. Jiný citát vezmeme z knihy Ceretelliho:

„Móda hraček pro dospělé, která se objevila před imperialistickou válkou roku 1914, zaujala nyní (upozorňuji, že kniha vyšla roku 1933) na Západě pevně postavení. Jsou to obyčejně přepychové měkké loutky z hedvábí, sukna, brokátu a pod. Můžete je vidět v salonech, mezi poduškami pohovek, v přepychových automobilech, na stolcích nočních restaurací a pod. Loutky představují napudrované markýzy, pieroty, harlekýny, nejrozmanitější bajadéry, ptáky, opice atd.“

Tento citát nám ovšem spíše než evropský život ukazuje sovětskou představu o přepychu. Jaká to ubohost, jaký falešný přesun ploch! Přepych konfekčních a universálních obchodů, kde se válejí na hromadách neživotná těla hadrových loutek, pokládá se v SSSR za pravé zlato a prostý a dosti nevkusný blahobyť a útulnost měšťáků a dělníků za přepych zahnívajícího kapitalismu. Průměrná úroveň intelektu massy sovětských občanů je taková, že se zastavují ohromeni před bezcennými trezkami, jež se dříve nazývaly „article parisienne“ a nyní tvoří příslušenství všech laciných krámů po celé Evropě. Stačí si všimnout, co kupují ti, kdo přijíždějí ze sovětského Ruska, abychom se přesvědčili, jak je jejich vkus právě naivně buržoasní a dokonce i šosácký.

A právě podle této představy se dělá v SSSR část hraček pro zahraničí. Jaké jsou to věci a jak vypadají, dovídáme se ze závěrečných stránek knihy „Ruská selská hračka“:

„Pohlížeje na exportní hračky družstva „Chudožnik“, vzpomínám náš mimoděk na předobraz — západní hračky pro dospělé — tak jsou všichni ti Eskymáci, Čerkesové, Uzbekové dělaně exotičtí a dalecí dětského chápání. Ve Státním museu hraček jsou vzory takových exportních hraček, zobrazující dělníka s kladivkem, selku s hráběmi, rudého vojáka a rudého námořníka s puškami v ruce. Nejlépe se podařili dělník a sedlák. Rudý námořník je zobrazen jako zvířecky degenerát s odchýlenými ušima a rudý voják jako snědý krasavec mladík, div že ne s muškou na tváři. Takové

„rudé vojáky“ lze snad vidět na scéně v baletu. Takové hračky mohou mít velký úspěch v západních salonech, ale takové podlízání vkusu nejhorší části našich západních odběratelů není u exportní hračky povinné.“

Že evropský vkus s tím nemá co dělat, je, myslím, zřejmo každému. Mnohem zajímavější je, že naivní propaganda pomocí hračky a nedovedná přizpůsobivost kupci bijí do očí zkušenějším a jemnějším ze sovětských znalců a kritiků, kteří radí, zřící se takových metod.

věda a práce

B. P a l k o v s k ý :

Sto let obytného domu nájemného v Praze

V knihovně Stylu vyšla publikace prof. Pavla Janáka o vývoji obytného nájemného domu v Praze za posledních sto let. Spisek velmi zajímavý a poučný, v němž výklady jsou doprovázeny četnými reprodukcemi dispozičních plánů i návrhů fasád.

Materiál rozdělili bychom na dvě části: dům předválečný a poválečný. Předem lze říci, že Praha nevychází z evropské konkurence o zvýšení bytové úrovně se ctí. Byla-li bytová kultura u nás před válkou na značně nízkém stupni, je zvýšení po převratu jen výjimečným zjevem. Byly zde po válce nebyvalé možnosti, stavěla se celá nová města a setrvalo se důsledně, zrovna paličatě, na starých chybách. Místo slunných, krásných bytů, dobře řešených, máme v novém Bubenči, v nových Dejvicích, v nových Vinohradech starý Žižkov, staré Vinohrady. Domy s celými trakty na sever, nešťastné blokové zastavení, ohromné dvory s garážemi a dílnami, tmavé, nevlídné, úzké ulice. Až to vše za 20—30 let trochu ošumí, nebude rozdíl mezi Žižkovem a těmito novými čtvrtěmi. Celý evropský vývoj, všechny snahy o lepší bydlení v Anglii, Holandsku, v severních státech, v Německu, šel kolem nás, a tak málo z toho se u nás uplatnilo. Naši páni architekti, stavitelé, podnikatelé a úřady atd. řídili se heslem: š p a t n ě , a l e n a š e.

Janák nevybírá nejhorší případy. Celkový obraz stavebního vývoje je ve skutečnosti mnohem horší, poněvadž dobré ukázky pražského nájemného domu spisek skoro vyčerpává, kdežto ze špatných přináší jediné ukázky. Ty by bylo nutno mnohonásobně znásobit, takže procento špatných domů je nepoměrně větší, než by se na pohled zdálo. První příklad je dnes už zbořený dům z roku 1827, dům z doby, kdy Praha byla ještě provinciálním zahradním městem, kdy se topilo dřevem, a kdy Václavské náměstí bylo velikou návší. Za těchto podmínek lze tento dům označit za velmi dobrý, ve venkovském městě byl by ještě dnes dobře obyvatelný, jediné by scházely koupelny.

Zajímavé jsou další ukázky domů po roce 1840 a sice z Masarykova nábřeží. Zde jde o objekty přepychové, které neznamenaají průměr a abychom nad těmito výjimkami příliš nezpychli, je připojen dům z Melantrichovy ulice z roku 1846, nejhorší z nejhoršího. Bohužel by se ve statistice pražských domů a bytů za první polovice XIX. století objevil tento typ domu ve velikém procentu, kdežto domy dříve jmenované byly výjimkou.

Zvláštním způsobem přispěl ke zvýšení úrovně pražského domu Karlín, kde ukázky z let 1850 jsou velmi vysoké úrovně. Jde asi o domy určené jednak pro továrníky, jednak pro vyšší úředníky nové průmyslové čtvrti karlínské. Tyto

dobré typy se však časem utopily v množství špatných dělnických domů. Ukázkou takového nedobrého bydlení přináší Janák z roku 1869, opět nutno zdůrazniti, že tento typ byl snad 90% staveb z této doby, a že dobré typy karlínské, z nichž přináší Janák dvě ukázky, jsou jen výjimkami.

Velmi zajímavé jsou tři velké pražské stavby z let šedesátých, Lažanského palác, nynější kavárna Slavia, bývalá Hypoteční banka na nároží Národní třídy a Perlové ulice a známý dům „U Helmů“. Tyto rozsáhlé stavby jsou v této době výjimečné, ani z těch nelze souditi na průměr pražského bydlení před rokem 1870. Jak asi se skutečně v Praze bydlelo, ukazují typy ze Smíchova z roku 1869, z Jelení ulice v Praze IV., z Revoluční třídy z roku 1870, dále dům z Karlovy třídy na Žižkově z roku 1873 a ze Smíchova z roku 1874. Tyto velmi špatné typy představují asi průměr pražského nájemného domu do roku 1875. Kdy se objevuje po prvé požadavek samostatné koupelny nedalo se prostě zjistit, ale zdá se, že kolem 1885, splachovací záchod teprve kolem 1895.

Průměr vinohradských domů je o něco lepší tím, že vyhovuje tehdy modernějším požadavkům a větším nárokům.

V celku mají tyto dispozice málo promyšlenosti a nesou stopy kvapné a nejapné podnikatelské práce.

Případem sui generis je tak zvaný Hlávkův palác z roku 1889, největší stavební podnik obytných domů XIX. stol. v Praze. Neznamená v ničem krok kupředu, dvory jsou nenárodné, předměstské, leda v tom, že každý byt má samostatnou koupelnu a kloset.

Z asanace Starého města publikuje Janák poměrně dobré příklady, tak Koulův dům z Pařížské třídy a současný Peterkův dům z Václavského náměstí.

Opravdový pokrok znamená Havlův dům „U dvou tisíc“ na nábreží Palackého z roku 1904, který vykazuje nebývalý komfort, hallu o ploše 37 m², výtah, centrální topení, dva klosety v bytě, celkovou dobrou dispozici.

Nejlépeším typem je však Laichtrův dům u Riegrových sadů na Vinohradech z roku 1908, který se Kotěrovi velmi podařil a myslím dodnes nebyl překonán. Pětipokojový byt s hallou s přímým světlem, dva balkony do dvora, dva vchody, dva klosety, koupelna dobře umístěná a lehce přístupná s denním světlem, to jsou do dnešního dne neuskutečněné ideály většiny velikých nájemních bytů v Praze. Dům vykazuje nejlepší bytovou dispozici v Praze před válkou.

O rok později byl postaven dům čp. 258 v Košířích, který je prostě strašný, neuvěřitelně laická dispozice, mnohem horší než u některých pražských domů před sto lety.

Poslední předválečný dům v publikaci uvedený je z roku 1912 ze zahradní čtvrti na Hradčanech, přináší mnoho lepšího, ale nedostihuje bezvadného řešení Kotěrova z r. 1908. Nutno opět zdůrazniti, že příklady jsou vybírány s ohledem na lepší řešení, průměrné niveau pražského nájemního domu před válkou bylo mnohem nižší, než by se zdálo z Janákovy publikace.

A nyní doba poválečná. Předem nutno se připravit na všeobecné zklamání, Kotěřův příklad z roku 1908 nenašel následovníků, snad jedině opět Kotěřův dům Vítkovických železáren, pak některé nejnovější domy, ale našlo by se jich velmi málo.

Publikované plány domů z Bubenče, Bučkova ul., Dejvic, Bachmačská, jsou velmi průměrné, dům v Libni, na Bulovce, je dobrým typem dělnického domu, proti tomu dům z Libně, Na Báni, z roku 1929, je důstojným bratrem dvacet let staršího domu v Košířích, který byl po zásluze odsouzen.

Třídou úplně zvláštní jsou však domy z Vítězného náměstí v Dejvicích z roku 1931, velké domy s velkými i malými

byty, tak bídně disponované, že každá kritika je mírná. Dispozice bez nejmenší inteligence, nepromyšlená, řada místností bez přímého světla, nevětraných, naproti tomu fasáda honosná, pompésní, procovská, bez trošky umělecké fantazie.

Musíme spravedlivě uznat, průměr nájemních domů v Praze, postavených po válce, není zase tak nízký, jak by se zdálo podle příkladů z Vítězného náměstí. Zde je poměr opačný, než u domů předválečných. Tyto domy neznamenají vítězství dobré myšlenky Kotěrovy, znamenají vítězství podnikatelské stupidnosti a bezohlednosti.

Úplně nepromyšlená je dispozice domů stavebního družstva „Malé domovy“, ani dispozice domů obecně prospěšného družstva „Zdravé bydlo“ a „Bytová kultura“ nejsou na té výši, jakou bychom mohli očekávat podle náročných názvů družstev. Řadové domy obecně prospěšné akciové společnosti pro stavbu domů s malými byty „Na zelené lišce“ na Pankráci jsou velmi špatné.

„Když jsem se do této práce dával, nevěděl jsem, co přinese,“ praví autor. Přinesla poznání, že pražské stavebnictví stojí na velmi nízkém stupni. Předně máme velmi nemoderní, ba zastaralý stavební řád, který nebyl změněn a upraven pro potřeby nastávajícího stavebního ruchu, a kterému byly přineseny se strany veřejných svazků a státu ty největší oběti. Peníze se opatřily, ale aby se změnil řád, který nedovoloval využitkování těchto peněz, k tomu nedošlo. Máme regulační komisi, která zřejmě nepřinesla žádné nové myšlenky, tedy pracovala špatně. Máme Masarykovu akademii práce, která si měla všimnout organizace práce spojené s výstavbou nových čtvrtí, což však nečinila. Máme zákon o ochraně nájemníků, který jsme nedovedli pozměnit a upravit v době konjunktury, ač to musíme dokázat v nynější krizi, a který způsobil, že se Praha roztáhla na velmi veliký obvod a střed města zůstal nevystavěn. Nové tramvajové linky, nová vedení elektrická, telefonní, kladení vodovodů a plynovodů stály veliké sumy peněz, které dnes nelze ani zúročiti, tím méně umožňiti. Odtud trvalá pasivita těchto podniků, která bude opět těžkým problémem příštích let. Máme dozorcí úřady, které nejen špatně dozíraly, ale dokonce špatně projektovaly a špatně stavěly.

Tyto věci nelze omlouvat, špatná věc se podařila tak, že není k napravení. Jsou výjimky, ale je jich málo. Nejhorší přijde, až domy špatně postavené ze škvárového betonu se začnou hroutit. Tyto případy se již staly a takové objekty musí býti nákladně spravovány ocelovými konstrukcemi a kostrami. Ledabylost pražského stavebnictví se již dnes ukazuje i po této stránce.

Nevím sice, kdo by byl kompetentní, aby provedl spravedlivou revizi, ale viníci těchto neutěšených poměrů zasluhovali by trest, když už nic jiného, tedy velmi urychlené pensionování. Škody, které způsobili, jsou nesmírné a pocítí je nejméně dvě, možná i tři příští generace. Spis Janákův je cenným dokumentem a zasluhoval by, aby byl hodně čten a bedlivě studován.

dopisy

Zaměstnaní — s příjmy nezaměstnaných

Vážený pane redaktore!

Sledoval jsem loňského roku a sleduji i letos Vaši rubriku pro pomoc nezaměstnaným. A jsem opravdu rád, že se chcete omezit jen na intelektuály, vždyť jsou to často ti nejpotřebnější, tím spíše, že o tom mlčí. V posledním čísle píše F. Kocou-

rek o století, které se pyšní kulturními vymoženostmi ve spojení právě s tímto problémem. Dovolte mi, prosím, jen dodatkem k tomu uvésti něco, co snad není všem čtenářům Vašeho listu známo.

Platily a dosud snad platí za nejvyšší instance v medicíně universitní kliniky. Každá klinika se rozpadá na několik oddělení, jež každé vede asistent. Protože vždy bylo a nyní je tím spíše velmi málo systemisovaných honorovaných míst asistentů, byl vždy určitý počet asistentů nehonorovaných, kteří si vydělávali na existenci náhodnými platíci případy, někdy stipendii atd., jak se dalo. Dnes nejen, že stouply značně požadavky, kladené na asistenta, klesly také ve svém počtu pacienti, kteří by dali něco lékaři, když nemusí. Nutit jich nelze. Je dokonce zapovězeno bráti jakékoli odměny. Vědí tedy u nás lidé vůbec, že takový asistent, vedoucí oddělení některé kliniky je velmi často bezplatným zaměstnancem, že však musí držet denní i noční služby, z kterých se nesmí vzdávit, i když třeba je o hladu? Že čtyřikrát v roce se nejméně třese, z čeho zaplatí činži, protože byt mu jako nehonorovanému nepřísluší. Že se jej nikdo neptá, co jí, zač se obléká, čím platí knihy, aby mohl dále studovat — a to se na něm vyžaduje, musí vědecky pracovat (což je konečně docela správné — kde jinde by měla být věda pěstována?). A je-li ženat, odmyslíme-li si již ten rozběhaný způsob života, z čeho má být živa jeho rodina? Nejde zde o mediky, nýbrž o lékaře diplomované, a co víc, s tou nejlepší kvalifikací. Nebo je snad u nás tendence dovolit universitní kariéru jen těm bohatým? A je-li, proč se nám to neřekne přímo?

Myslím, že není možné, aby veřejnost o tomto druhu proletariátu věděla, aby znala jeho způsob živení, jinak přece by snad aspoň někdo se ozval, vždyť je to konec konců lékař, který dostane touto dobou tak zřízený lidský materiál ke správce a je to lékař, od něhož žádáme tak často rady — snad by tedy bylo dobře jim aspoň umožnit žít. Ačkoliv je to snad jen přílišný optimismus, kdo by hasil, co jej nepálí?

Prosím, abyste nepovažoval můj dopis, vzhledem k odvolání se na Vaši rubriku pomoci, za prosbu o podporu. Nebylo to jednak mým cílem, jednak jsou jistě ještě potřebnější než třeba já. Chtěl jsem tím jen říci, že normální člověk sice těžko dnes chápe, proč při přebytích všeho jsou lidé, kteří nemají co jíst, protože nemohou najít zaměstnání, ale jak má někdo pochopit, proč plně kvalifikovaní lidé za 120 hodin (6×16 hod. a 1×24 hod.) týdně té nejnamáhavější práce, bez ohledu na neděle, den nebo noc, proč tito lidé nedostanou ani koruny a jak je vůbec možné, že žijí, pracují a myslí, a že se ještě najde tolik idealistů (ačkoliv každý z nás to popře, že by byl idealistou — už jsme se naučili, že za idealismus se smíme nejvýše stydět), kteří na tuto dráhu jdou. Tady už neplatí ani námitka, že budoucí docentura nebo snad dokonce profesura nám to vynahradí. Kolik z nás se toho dočká, kolik to vydrží? A konečně i těch málo procent, kterým se to poštěstí — co jim pomůže lépe honorovaná práce ve stáří, nemají-li teď často ani na večeri.

Hodí-li se Vám to, vážený pane redaktore, byl bych rád, kdybyste otištěním těchto několika řádek ukázal ještě na jeden druh lidí sice zaměstnaných, ale s příjmy nezaměstnaných nebo vlastně ještě méně. *Váš nehonoraný asistent.*

Český národní socialista slovenskému národnímu socialistovi

Vážený pane redaktore!

V době, kdy do Vás perou se všech stran, hlava nehlava, doufám, že popřejete i mně trochu místa k vyslovení mého názoru k tendenčně nafouklé aféře, zrobené z Vašich řádek v „Budování státu“ o Štefánikovi, a hlavně k dopisu dra Šte-

fana Juráše, uveřejněném ve Vaší „Odpovědi mladému Slovákovi“.

Žijeme v hospodářsky rozhárané době. Kdekdě a nejméně politické strany jsou z hospodářského rozvratu znervosnělé, poněvadž tento rozvrat a cesty k jeho odstranění nemohou pro dnešek sloužit agitací práci a k získávání nových členů. Proto Vaše kritika o Štefánikovi přišla tak vhod a dala příležitost aspoň na chvíli obrátit pozornost veřejnosti na záležitost méně ožehavou, než jsou problémy hospodářské. Vám pro útěchu jistě postačí, že ani jeden z útočníků konkrétně nic nevyvrátil z toho, co jste napsal. A nyní mi dovolte, abych dru Š. Jurášovi, jako příslušník strany národně socialistické, adresoval několik rádků:

Milý bratře!

Nechci Ti vytýkati Tvůj dopis redaktorovi Peroutkovi. Víím, že vy na Slovensku myslíte romanticky. My, Jihočeši, jsme si vědomi, že Štefánik, Beneš a legie nebyli by bez Masaryka a Masaryk bez nich docílili 28. říjen 1918. Kolektiv silných individualit dal nám národní samostatnost. To zhodnotí i prokáží příští historikové. V Tvém dopise redaktorovi Peroutkovi však zaráží, jak se stavíš za legendárnost osoby Štefánikovy, která jest vám oporou při politických schůzích a dokonce i při exekucích. Toho si, myslím, Štefánik za svoji práci nezasloužil, abyste jej používali za strašáka slovenskému lidu. A nepotřebuje toho ani naše hnutí národně sociální. Strana má svůj program: politický, hospodářský, sociální a kulturní. To jsou hodnoty, na nichž lze přece budovati stranu bez odvolání na zahynulé osoby i významu Štefánikova či kohokoliv jiného. Připouštím, že s hlediska taktiky jest Váš postup pohodlnější a snad úspěšnější. To však mohou býti jen úspěchy chvilkové a nikdy trvalé ceny. Hnutí naše poroste jen tehdy, budou-li k němu přistupovati lidé z vnitřního přesvědčení, že náš program a jeho provádění jest jedinou správnou cestou k spravedlivému uspořádání života v našem státě. Jedině stoupenčí, nezískaní osobní ani jinou demagogií, mohou tvořiti pevné základy strany. Nebudujeme stranu pro dnešek nebo jen pro příští volby. Budujeme hnutí, jež má sloužiti i příštím generacím.

Přál bych si, abyste tohle pochopili též na Slovensku a zvláště vy mladí bratři Slováci. Vyžaduje to soustavné práce a seriosnosti v postupu a taktice. Nepochybuji o tom, že vám k tomu schopnosti nescházejí.

S bratrským pozdravem

Václav Beran,

člen představenstva žup. výkon. výboru
v Č. Budějovicích.

K projevu Svazu studentstva o Štefánikovi

Redaktoru Ferd. Peroutkovi.

Vážený pane,

„Akademický klub Vahalík“ v Novém Jičíně na své členské schůzi dne 21. prosince 1933 odsoudil nevěcné kritiky a štvání proti Vám vedené s tolika stran Vašimi ideovými protivníky, jež nejsou ničím jiným než nečestným vyrovnáváním si osobních záležitostí formou nehodnou českého novináře a politika. Odmítáme nekompetentní usnesení Ústředního svazu čsl. studentstva v Praze a stavíme se s Vámi a se spisovatelem Karlem Čapkem za pravdu, za věrné historické podání skutečných fakt, za svobodu slova a projevu; přejeme Vám upřímně, abyste po této kampani ve své činnosti novinářské a historické pokračoval v upřímné snaze psáti jen pravdu, ať je jakákoliv. Naše sympatie patří Vám.

Za Akademický klub „Vahalík“ Nový Jičín:

Ing. C. Karel Jurek,
předseda.

JUC. Vrat. Chmela,
jednatel.

Přítomnost

ROČNÍK X

V PRAZE 4. LEDNA 1933

Z A K č 2.—

Desátému ročníku, čili mezi dvěma žernovy

JOSEF KODÍČEK

O poměr českého člověka k Rusku

J. E. ŠROM

Dvě generace v hospodářství

JIRÍ HEJDA

Vpád politiky do přírody

FERD. PEROUTKA

Snobismus necudnosti

Anesthesia

KAREL ČAPEK

Mezinárodní boj proti nemocem — Politická předpověď na rok 1933

Smutné perspektivy českého filmu 1933 — Pakt o neútočení — Souvislosti

Poměry ve studentstvu — Život mladých